

VYSOKOŠKOLSKÉ SKRIPTÁ

Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity

SOCIÁLNO-PEDAGOGICKÁ PRAX I

Nad'a Bizová
Janette Gubricová

2017

Trnavská univerzita v Trnave

© PaedDr. Nad' a Bizová, PhD.

PaedDr. Janette Gubricová, PhD.

Recenzenti:

Prof. PhD. Ing. Blanka Kudláčová, PhD.

PaedDr. Zuzana Geršicová, PhD.

Jazyková korekcia: PaedDr. Oľga Pappová, PhD.

2. prepracované vydanie

ISBN 978-80-568-0094-2

Obsah

Úvod	..
1 CIEĽ, CHARAKTERISTIKA A METODICKÉ USMERNENIE ŠTUDIJNÉHO KURZU PRIEBEŽNÁ PRAX I	..
1.1 Ciele, obsahové zameranie a organizácia praxe	..
1.2 Subjekty zabezpečujúce starostlivosť o deti a mládež vo voľnom čase	..
1.3 Charakteristika školských výchovno-vzdelávacích zariadení	..
1.3.1 Centrum voľného času	..
1.3.2 Školský klub detí	..
1.3.3 Školský internát	..
1.4 Metodické usmernenie k záznamom z praxe	..
1.4.1 Potvrdenie o absolvovaní hospitácií a výstupu v rámci praxe	..
1.4.2 Záznamy z hospitácií činností	..
1.4.3 Záznamy rozborov z hospitačnej činnosti	..
1.4.4 Príprava výstupovej činnosti	..
1.4.5 Popis hospitovanej výchovnej situácie a analýza jej pedagogického riešenia	..
1.4.6 Záverečná analýza	..
1.4.7 Hodnotenie Prieběžnej praxe I	..
2 CIEĽ, CHARAKTERISTIKA A METODICKÉ USMERNENIE ŠTUDIJNÉHO KURZU PRIEBEŽNÁ PRAX II	..
2.1 Ciele, obsahové zameranie a organizácia praxe	..
2.2 Charakteristika zariadení	..
2.2.1 Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny	..
2.2.2 Detský domov	..
2.2.3 Krízové stredisko	..
2.2.4 Diagnostické centrum	..
2.2.5 Nízkoprahové zariadenie	..
2.2.6 Občianske združenie	..
2.3 Metodické usmernenie k záznamom z praxe	..
2.3.1 Záznamy z hospitácií v detskom domove	..
2.3.2 Príprava výstupu v detskom domove	..
2.3.3 Záznamy z hospitácií na oddelení sociálnoprávnej ochrany pri ÚPSVaR	..

2.3.4 Záznamy z hospitácií v občianskom združení	..
2.3.5 Záznam z hospitovanej výchovnej situácie a analýza jej pedagogického riešenia	
2.3.5 Záverečná analýza	
2.3.6 Hodnotenie Priebežnej praxe II	
3 CIEĽ, CHARAKTERISTIKA A METODICKÉ USMERNENIE ŠTUDIJNÉHO KURZU SÚVISLÁ SOCIÁLNO-PEDAGOGICKÁ PRAX	
3.1 Ciele, obsahové zameranie a organizácia praxe	..
3.2 Metodické usmernenie k portfóliu zo súvislej praxe	..
3.3 Kritériá hodnotenia súvislej praxe	
<i>Záver</i>	..
<i>Zoznam použitej literatúry</i>	..
<i>Prílohy</i>	..

Úvod

Učebné texty *Sociálno-pedagogická prax I* sú určené pre študentov bakalárskeho stupňa vysokoškolského štúdia v študijnom programe *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo* na PdF TU v Trnave. Úlohou učebných textov je poskytnúť metodické usmernenia a praktické poznatky v rámci študijných kurzov *Priebežná prax I*, *Priebežná prax II* a *Súvislá sociálno-pedagogická prax*.

Sociálno-pedagogická prax je dôležitou súčasťou pregraduálnej prípravy študentov a vychádza z koncepcie študijného programu *Sociálna pedagogika a vychovávateľstvo*. Kurz *Priebežná prax I* je zaradený do 1. ročníka štúdia a je zameraný na školské výchovno-vzdelávacie zariadenia, kurz *Priebežná prax II* je zaradený do 2. ročníka štúdia a je zameraný na uplatnenie absolventa v sociálnej sfére. *Súvislá sociálno-pedagogická prax* završuje praktickú prípravu na bakalárskom stupni a poskytuje solídny časový fond na overenie pedagogických zručností študenta v reálnom edukačnom procese.

Učebné texty pozostávajú z troch kapitol. Cieľom prvej kapitoly je poskytnúť metodické usmernenia k organizácii kurzu *Priebežná prax I*. Obsahom kapitoly je stručná charakteristika hospitovaných zariadení a podrobné metodické usmernenia k vypracovaniu záznamov z pozorovaní. Súčasťou záznamov je príprava výstupu v zariadení, záverečná analýza pozorovania v zariadeniach a úlohy k pozorovaniu v zariadeniach. Druhá kapitola je zameraná na *Priebežnú prax II* a poskytuje praktické poznatky a metodické usmernenia k vypracovaniu záznamov v rámci detského domova, oddelenia sociálnoprávnej ochrany pri ÚPSVR a občianskeho združenia. Tretia kapitola je zameraná na *Súvislú sociálno-pedagogickú prax* a obsahuje základné organizačné a metodické usmernenia.

Výber zariadení, v ktorých študent absolvuje priebežnú prax, súvisí s možnosťami uplatnenia absolventa na trhu práce. Pozícia sociálneho pedagóga a vychovávateľa je jednoznačne legislatívne vymedzená len v pôsobnosti rezortu školstva. Absolvent sa môže uplatniť ako vychovávateľ v školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach a ako sociálny pedagóg v školách, školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach, špeciálnych výchovných zariadeniach a zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie. V rámci rezortu práce, sociálnych vecí a rodiny pozícia sociálneho pedagóga doposiaľ legislatívne vymedzená nie je. Absolvent sa môže uplatniť ako kvalifikovaný odborník na základe požadovaného vzdelania, napr. na oddelení sociálnoprávnej ochrany pri úrade práce, sociálnych vecí a rodiny alebo ako vychovávateľ v detskom domove, krízovom stredisku, kde si potrebuje doplniť špeciálno-pedagogickú spôsobilosť. Zariadenia v rámci kurzov *Priebežná prax I* a *Priebežná prax II* predstavujú niektoré

možnosti uplatnenia absolventa na trhu práce, s ďalšími sa študent oboznamuje v rámci *Priebežnej praxe III* v nadväzujúcom stupni štúdia.

Učebné texty *Sociálno-pedagogická prax I* sú odrazom aktuálnych požiadaviek na prípravu študenta sociálnej pedagogiky a vychovávateľstva na PdF TU v Trnave a vychádzajú z viacročných skúseností autoriek z organizácie praxe. Obsah kurzov sa na základe potrieb praxe priebežne aktualizuje a inovuje.

V Trnave 10. 11. 2017

Autorky

1 CIEĽ, CHARAKTERISTIKA A METODICKÉ USMERNENIE ŠTUDIJNÉHO KURZU PRIEBEŽNÁ PRAX I

Priebežná prax I je určená študentom bakalárskeho študijného programu *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo*. Je zameraná na získanie orientácie v oblasti vychovávateľstva situovanej do školských výchovno-vzdelávacích zariadení.

Legislatívne vymedzenie profilu absolventa

Pozíciu vychovávateľa legislatívne upravuje zákon č. 245/2008 Z. z. *o výchove a vzdelávaní* a zákon č. 317/2009 Z. z. *o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch*. Vyhláškou č. 437/2009 Z. z. sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre jednotlivé kategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov, teda aj vychovávateľov. Podľa uvedenej vyhlášky v pozícii vychovávateľa v školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach môžu pôsobiť:

- **absolventi s vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa** v študijných programoch zameraných na prípravu vychovávateľov a učiteľov, ale aj viacerých neučiteľských odborov (bližšie špecifikuje vyhláška),
- **absolventi vysokoškolského štúdia prvého stupňa** v študijnom programe vychovávateľstvo v študijnom odbore pedagogika, v študijnom programe v študijnom odbore učiteľstvo akademických predmetov, učiteľstvo profesijných predmetov, učiteľstvo profesijných predmetov a praktickej prípravy, učiteľstvo umelecko-výchovných a výchovných predmetov a ich kombinácie, len v školskom klube detí aj vysokoškolské vzdelanie v študijnom programe v študijnom odbore predškolská a elementárna pedagogika ale aj absolventi ďalších učiteľských a neučiteľských odborov (bližšie špecifikuje vyhláška),
- **absolventi s úplným stredoškolským odborným vzdelaním** v odbore vzdelávania učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo alebo vychovávateľsko-opatrovateľská činnosť, alebo vychovávateľstvo v kombinácii s iným odborom vzdelávania, absolventi v odboroch vychovávateľstvo, pedagogická škola, učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo ale aj absolventi ďalších učiteľských a neučiteľských odborov (bližšie špecifikuje vyhláška).

1.1 Ciele, obsahové zameranie a organizácia praxe

Priebežná prax v školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach je jednou z foriem výchovno-vzdelávacej činnosti v obsahu pregraduálnej prípravy študentov Pedagogickej fakulty PdF TU študijného programu *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo* a neoddeliteľnou súčasťou prípravy vysokoškolsky vzdelaných odborníkov pre ich uplatnenie v praxi. Je dôležitá z hľadiska zamerania a cieľov praxe, ale aj z hľadiska kontinuálneho koncipovania študijného programu a nadväznosti na ďalšie typy praxe a semestrálny projekt.

Priebežná prax I sa realizuje v následných školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach (štátnych a cirkevných):

- v školských kluboch detí,
- v centrách voľného času,
- v školských internátoch.

V rámci hospitácií a výstupu v jednotlivých cvičných zariadeniach sa študenti oboznamujú:

- **s legislatívnym a organizačným rámcom činnosti v zariadeniach** a to:
 - s platnými dokumentmi (zákonmi, vyhláškami, rezortnými pokynmi – MŠ SR, príslušného OÚ atď.),
 - s vnútorným poriadkom, režimom dňa, ďalšími vnútornými predpismi,
 - štruktúrou, spôsobom organizácie a riadenia činnosti v jednotlivých zariadeniach,
 - prostredím, priestormi a materiálnym vybavením zariadenia,
 - režimom činností,
- **s obsahovým rámcom činnosti zariadenia:**
 - cieľmi a štruktúrou obsahu činností,
 - zásadami plánovania činností,
- **s metodickým rámcom činnosti:**
 - s programami výchovnej činnosti (metodickými materiálmi),
 - špecifickými prvkami výchovnej práce v jednotlivých zariadeniach,
 - pravidelnými a nepravidelnými činnosťami,,
 - kontrolou a hodnotením,
 - základnou dokumentáciou,
 - zásadami bezpečnosti, hygieny a psychohygieny práce,
 - s možnosťami spolupráce s rodičmi a inými subjektmi,

- so spôsobom prezentácie činností,
- s hodnotením činnosti za predchádzajúci školský rok,
- s plánmi činnosti na príslušný školský rok,
- s písomnou dokumentáciou, ktorú používajú pedagogickí pracovníci vo výchovnom zariadení.

Popri vyššie uvedenej legislatíve, organizačným, obsahovým a metodickým rámcom činnosti študenti pozorujú a analyzujú:

- v rámci ŠKD:
 - oddychové činnosti,
 - rekreačné činnosti,
 - prípravu na vyučovanie,
 - sebaobslužné a spoločensko-prospešné činnosti,
 - spontánne činnosti;
- v rámci školského internátu:
 - záujmové činnosti,
 - prípravu na vyučovanie,
 - nepravidelné činnosti;
- v rámci centra voľného času:
 - pravidelnú záujmovú činnosť,
 - príležitostnú záujmovú činnosť.

Cieľom praxe v školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach je:

- získať prehľad o činnosti pracovísk, v ktorých sa bude môcť uplatniť absolvent študijného programu *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo*,
- oboznámiť sa s obsahom činnosti jednotlivých pracovísk, získať orientáciu v pedagogických situáciách a činnostiach vychovávateľa,
- naučiť sa pozorovať, analyzovať a interpretovať pedagogické situácie a javy,
- získať základné zručnosti pri práci s deťmi a mládežou v rámci asistenčných činností tak, aby sa vytvárali vhodné podmienky pre uspokojovanie individuálnych potrieb, rozvoj záujmov a schopností detí a mládeže v ich voľnom čase prostredníctvom vhodných aktivít zameraných na rozvoj osobnosti.

Úlohy Priebežnej praxe I:

Oboznámiť sa s cieľmi a úlohami výchovného zariadenia a preštudovať:

- platné dokumenty (zákon, vyhlášky, rezortné pokyny – MŠ SR, príslušného OÚ atď.),
- vnútorný poriadok, režim dňa, ďalšie vnútorné predpisy,
- zásady bezpečnosti, hygieny a psychohygieny,
- programy výchovnej činnosti (metodické materiály),
- zásady plánovania činností,
- hodnotenie činnosti za predchádzajúci školský rok,
- plány činnosti na príslušný školský rok,
- písomnú dokumentáciu, ktorú používajú pedagogickí pracovníci vo výchovnom zariadení.

Priebežná prax v školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach sa realizuje v 2. ročníku bakalárskeho stupňa štúdia v rozsahu 3 hodín týždenne. Celkový rozsah priebežnej pedagogickej praxe je 9 týždňov. Prax sa uskutočňuje na jednotlivých pracoviskách v naslednom pomere:

- 3 týždne v ŠKD,
- 3 týždne v CVČ,
- 3 týždne v ŠI.

Poslucháč v rámci Priebežnej praxe I musí absolvovať:

- 1 výstup v ŠKD (vybrať si z oddychových činností, rekreačných činností, prípravy na vyučovanie),
- 20 hodín náčuvovej hospitačnej praxe (8 hodín náčuvovej praxe v ŠKD, 6 hodín náčuvovej praxe v centre voľného času a 6 hodín náčuvovej praxe v školskom internáte),
- 9 hodín rozborov.

Študenti dennej formy postupujú podľa spoločného harmonogramu praxe. Študenti externej formy štúdia si harmonogram praxe zostavujú individuálne (prípadne skupinovo) na základe dohody s konkrétnymi zariadeniami. Podmienkou uzavretia kurzu Priebežná prax I je absolvovanie praxe v plnom rozsahu.

1.2 Subjekty zabezpečujúce starostlivosť o deti a mládež vo voľnom čase

Organizácia voľného času detí a mládeže predstavuje pomerne rozsiahlu oblasť, na ktorej sa podieľa viacero subjektov. Významné postavenie v rámci nich majú školské výchovno-vzdelávacie zariadenia, avšak do organizovania voľnočasových aktivít sú zapojené aj iné rezorty.

Ich spoločným záujmom je vytvárať vhodné podmienky pre voľnočasové využitie detí a mládeže, ako aj pre rozvoj ich osobností. Spolu by mali vytvárať „**funkčný spoločenský organizačný systém výchovy a vzdelávania vo voľnom čase**“ (Kratochvílová, 2002, s. 3).

Do ich systému zaradíme tieto subjekty:

- A. **Rodina** – jej poslanie vyplýva zo základných úloh rodiny vo výchove vo voľnom čase, a to najmä pri formovaní vzťahov detí k voľnému času, ako aj pri utváraní vzorov vo využívaní voľného času. Rodina pôsobí na dieťa ako vzor pre život, z ktorého si preberá modely správania sa aj vo voľnom čase.
- B. **Rezort školstva** – najmä v realizovaní **konceptie štátnej politiky** vo vzťahu k deťom a mládeži (rezorty: školstva, kultúry, telovýchovy a športu), ale aj **v konkrétnych podmienkach** v rámci školského systému. Ide o organizáciu a realizáciu priamej voľnočasovej činnosti v rámci:
 - a. **základných a stredných škôl** prostredníctvom foriem pravidelnej záujmovej činnosti – telovýchovnej, spoločensko-vednej, esteticko-výchovnej, prírodovednej, technickej, atď.; a príležitostných aktivít – výletov, exkurzií, súťaží, karnevalov, a pod.,
 - b. **základných umeleckých škôl** v programoch výchovy umením v hudobných, speváckych, tanečných, výtvarných a literárno-dramatických odboroch,
 - c. **školských výchovno-vzdelávacích zariadení**: v školskom klube detí, centre voľného času, školskom internáte.
- C. **Oblasť telovýchovy a športu**, ktorá ponúka voľnočasové činnosti v rámci rôznych telovýchovných jednôt, športových klubov, športových a telovýchovných zariadení.
- D. **Rezort kultúry** prostredníctvom rôznych osvetových zariadení (knížnice, múzeá, galérie, divadlá, kiná, hudobné inštitúcie, kultúrne centrá apod.).
- E. **Ďalšie rezorty** – ich pôsobnosť je situovaná najmä do oblasti ďalšieho vzdelávania, programov podpory, adaptácie, prevencie a pod.
- F. **Organizácie v rámci občianskej a politickej participácie** (tretí sektor, mimovládne organizácie) v oblasti voľného času detí a mládeže pôsobia v rámci:
 - a. **Občianskych združení** (aj vrátane nábožensky orientovaných združení), organizácií, zväzov, spolkov, spoločností, skupín, klubov (vrátane nízkoprahových klubov), hnutí detí a mládeže i dospelých, ktorých činnosť je zameraná na prácu s deťmi a mládežou.
 - b. **Nadácií a fondov** s činnosťou zameranou na deti a mládež.

G. Cirkev, náboženské spoločnosti a rehole v rámci organizácie rôznych pravidelných činností (“stretká“, kluby a pod.) a príležitostných činností (duchovné cvičenia, športové podujatia, výlety a pod.).

H. Média prostredníctvom tlače, rozhlasu, televízie a ďalších informačno-komunikačných technológií.

I. Súkromná podnikateľská sféra – v oblasti výchovy a vzdelávania, rekreácie, turistiky, kultúry, telovýchovy a športu a pod.; vrátane súkromných škôl, školských výchovno-vzdelávacích zariadení i médií. (upravené podľa Kratochvílovej, 2010)

1.3 Charakteristika školských výchovno-vzdelávacích zariadení

Významné miesto medzi inštitúciami, zabezpečujúcimi výchovu a vzdelávanie vo voľnom čase, majú školské výchovno-vzdelávacie zariadenia. Ich štruktúra prešla viacerými zmenami. Posledná aktualizácia Zákona č. 245/2008 Z. z. o *výchove a vzdelávaní* (školský zákon) vymedzuje následné školské výchovno-vzdelávacie zariadenia:

- školský klub detí,
- centrum voľného času,
- školský internát.

V nasledujúcich podkapitolách si charakterizujeme jednotlivé školské výchovno-vzdelávacie zariadenia.

1.3.1 Centrum voľného času

Jeden z typov školských výchovno-vzdelávacích zariadení predstavuje centrum voľného času. Je to zariadenie, ktoré, podľa zákona č. 245/2008 Z. z. o *výchove a vzdelávaní*, zabezpečuje podľa výchovného programu školského zariadenia výchovno-vzdelávaciu, záujmovú a rekreačnú činnosť detí, rodičov a iných osôb do veku 30 rokov v ich voľnom čase. Centrum voľného času usmerňuje rozvoj záujmov detí a ostatných zúčastnených osôb, utvára podmienky na rozvíjanie a zdokonaľovanie ich praktických zručností, podieľa sa na formovaní návykov užitočného využívania ich voľného času. Je v prevádzke počas celého roka, aj počas letných prázdnin.

Ide o zariadenie, ktoré sa (podobne ako aj ďalšie školské výchovno-vzdelávacie zariadenia) vyznačuje špecifikami výchovy vo voľnom čase (upravené podľa Kratochvílovej, 2007):

- Relatívne autonómny charakter.

Výchovno-vzdelávací proces v centrách voľného času sa uskutočňuje mimo záväzných povinností detí a mládeže. Vychádza zo záujmov a potrieb detí, pričom rešpektuje individuálne schopnosti detí. V rámci rôznych foriem činností umožňuje deťom sebarealizáciu, rozvoj konkrétnych schopností a záujmov. Vyznačuje sa dobrovoľnosťou pri výbere činností.

- Činnosťný charakter.

Činnosť v centrách voľného času sa realizuje priamou aktivitou účastníkov v činnostiach rôzneho zamerania: a to prostredníctvom oddychových, rekreačných, zábavných, spoločenských, záujmových, vzdelávacích, pracovných činností. Obsah činnosti nie je záväzne stanovený, je otvorený a rešpektuje: záujmy účastníkov, potreby výchovy v konkrétnych podmienkach, schopnosti vychovávateľov a možnosti konkrétneho centra voľného času.

- Neštandardné prostredie.

Výchova a vzdelávanie detí v centrách voľného času sa realizuje v rôznom prostredí, ktoré je ovplyvnené záujmovou oblasťou a typom činností. Častokrát sa tak činnosť realizuje v prírode, na rôznych športoviskách, ihriskách, v ateliéroch, dielňach, laboratóriách, koncertných a tanečných sálach a pod. Neštandardné prostredie umožňuje utváranie priaznivej atmosféry a klímy, ktorá má vo výchove a vzdelávaní veľmi dôležité a špecifické miesto.

- Relatívne voľnejší charakter organizácie činností.

Voľnočasová činnosť v centrách voľného času sa uskutočňuje vo vekovo homogénnych, ale aj heterogénnych skupinách, ktoré sú utvárané na základe spoločného záujmu. Skupiny môžu byť stabilné: záujmové útvary, umelecké súbory a nestabilné: besedy, tábory, výlety, spoločenské podujatia, a i.

- Netradičná štruktúra výchovných pracovníkov.

Podieľajú sa na nej: pedagógovia, dobrovoľníci, profesionálni pracovníci z rozličných oblastí spoločenského života (športovci, technici, umelci), amatéri. Pri organizovaní väčších podujatí získavajú centrá voľného času pre svoju spoluprácu i ďalších spolupracovníkov – rozhodcov, porotcov, choreografov, aranžérov, programátorov.

- Motivujúce metódy hodnotenia.

V hodnotení aktivít realizovaných v rámci centier voľného času (ale aj ďalších voľnočasových zariadení) by malo prevládať pozitívne hodnotenie s ohľadom na individuálne možnosti jednotlivca, ako aj s dôrazom na jeho sebahodnotenie. Pozitívne metódy hodnotenia podporujú rozvoj sebadôvery, spontánnosti prejavu, tvorivosti, aktivity bez strachu a obáv zo zlyhania, neúspechu. V rámci činností centier voľného času by sa hodnotenie malo zameriavať najmä na úsilie, snahu a motiváciu k lepšiemu výkonu.

Formy činnosti centier voľného času sú stanovené vyhláškou MŠ SR č. 306/2009 Z. z. o školskom klube detí, školskom stredisku záujmovej činnosti, centre voľného času, školskom hospodárstve a stredisku odbornej praxe. Konkretizáciu foriem činnosti centier voľného času kvôli prehľadnosti uvádzame v tabuľke č. 1.

Tabuľka č. 1: Formy a ďalšie činnosti CVČ

Forma činnosti	Príklad
Pravidelná záujmová činnosť	Činnosť v záujmových útvaroch.
Príležitostná záujmová činnosť	Rôzne podujatia, súťaže, olympiády, výlety a exkurzie zamerané na rozvoj vedomostí a zručností získaných v škole.
Prázdninová činnosť	Miestne a pobytové tábory, odborné sústredenia, činnosti v záujmových útvaroch a krátkodobé podujatia.
Individuálna činnosť	Práca (záujmová činnosť) s účastníkmi zameraná na rozvíjanie talentu.
Voľnočasové aktivity, na ktorých sa zúčastňujú aj deti a iné osoby, ktoré nenavštevujú CVČ	Napr.: otvorené priestory, ihriská, športoviská, čítárne, herne, počítačové miestnosti ale aj aktivity typu MDD, Cesta rozprávkovým lesom, a i.
Spontánna činnosť a vlastné projekty členov záujmových útvarov	Ide o činnosti, na ktorých sa zúčastňujú aj deti a iné osoby, ktoré nenavštevujú CVČ. Ide o rôzne hudobné, divadelné a i. vystúpenia.
Organizácia predmetových olympiád a postupových súťaží	Olympiády z rôznych predmetov (z predmetov prírodovedného a spoločenskovedného zamerania, športové olympiády) a súťaže: Šaliarsky Maľko, Na bicykli bezpečne, Slávik Slovenska, a i.
Lektorská a osvetová činnosť	Informačná a poradenská pomoc pre deti a iné osoby v oblasti využívania voľného času. Ide o rôzne semináre, školenia, workshopy, tvorivé dielne, prednášky, vzorové akcie, kurzy, vydávanie metodických materiálov a pod.
Činnosť v oblasti prevencie sociálno-patologickej činnosti	Prednášky, besedy, súťaže, ale aj vytvorenie vhodného a podnetného prostredia. Pestrá ponuka činností pre zmysluplné trávenie voľného času.
Monitorovanie oblasti záujmovej činnosti detí a iných osôb	Ankety, prieskumy a analýzy.
Medzinárodná výmena a mobilita detí a iných osôb.	
Riadenie a pripravovanie projektov na získanie finančných prostriedkov.	
Spolupráca so školami a školskými zariadeniami a ďalšími organizáciami pracujúcimi s deťmi a inými osobami.	

K základným činnostiam realizovaným v centrách voľného času patria záujmové činnosti. Môžeme ich charakterizovať ako činnosť: „... zameranú na uspokojenie a rozvoj individuálnych potrieb, záujmov a sklonov. Významná je pre odkrývanie, prejavenie a rozvoj nadania a talentu, pre formovanie schopností, utváranie zručností a návykov, pre získavanie, prehlbovanie i uplatňovanie vedomostí, poznatkov a praktických skúseností z rozličných oblastí činností, pre formovanie a celkový rozvoj osobnosti, jej aktívneho spôsobu života.“ (Kratochvílová, 1983, s. 36)

Z hľadiska rozvoja osobnosti majú záujmové činnosti pre človeka veľký význam. Prostredníctvom aktívnej účasti na záujmových činnostiach sa dieťa rozvíja vo viacerých oblastiach:

- Sociálna oblasť: dieťa sa učí komunikovať, fungovať v malej sociálnej skupine, nadviazať kontakt, požiadať (poskytnúť) o pomoc, spolupracovať, hodnotiť vlastný výkon (ale aj výkon iných).
- Kognitívna oblasť: prostredníctvom rôznych záujmových činností sa obohacujú jeho vedomosti a poznatky, osvojuje si rôzne zručností a postupy, čo mu potom umožňuje

dosahovať lepšie výsledky v škole alebo v práci. U detí sa rozvíja prostredníctvom záujmových činností trpezlivosť, dôslednosť, tvorivosť a ďalšie vlastnosti osobnosti.

- **Afektívna oblasť:** záujmové činnosti významne obohacujú prežívanie. Dieťa sa prostredníctvom aktívnej účasti na záujmovej činnosti oboznamuje s rôznymi (prevažne kladnými) pocitmi. Na základe určitého úspechu získava pocit radosti, seberealizácie a sebauspokojenia, čo významne prispieva k jeho zdravému psychickému vývinu, ako aj k formovaniu zdravého sebavedomia a poznávania vlastnej ceny.
- **Somatická oblasť:** záujmová činnosť prispieva k rozvoju jemnej a hrubej motoriky, koordinácie pohybov, zvyšovaniu odolnosti voči záťaži a únave, zvyšovaniu kondície, a pod. Zároveň predstavuje vhodnú kompenzáciu prevažne jednostranného zaťaženia organizmu v rámci vyučovania a vedie deti k pestovaniu správneho návyku striedania práce a odpočinku.
- **Estetická oblasť:** prostredníctvom esteticky (ale aj športovo) zameraných záujmových činností dieťa získava skúsenosti s rôznymi druhmi umenia, s ktorými sa môže oboznámiť produktívnym ale aj receptívnym spôsobom. Tieto skúsenosti môže neskôr využiť pri svojej kariérnej orientácii, ale aj v bežnom živote. (Gubricová, 2010)

V odbornej literatúre (napr. Pávková a kol., 2008, Kratochvílová, 2010, Masariková, Masarik, 2002, Melcerová, E., Brhelová, V., Adamíková, J., 2009, a i.) sa môžeme stretnúť s rôznymi kritériami delenia záujmov. Môže ísť o delenie záujmov podľa dĺžky trvania (krátkodobé, dočasné/prechodné, dlhodobé/trvalé), z hľadiska činnosti účastníkov (aktívne, pasívne), z hľadiska intenzity (hlboké, povrchné), atď. Záujmové činnosti môžeme začleniť do rôznych oblastí.

Kratochvílová (2010) uvádza klasifikáciu oblastí pôsobenia záujmových útvarov:

- **Oblasť telovýchovy a športu** – v športových oddieloch v kolektívnych športových hrách a individuálnych športoch – basketbal, volejbal, hádzaná, stolný tenis, šach, gymnastika a pod.
- **Oblasť turistiky a vodných športov** – v streleckých a turistických krúžkoch – vlastivedné krúžky, vodná turistika a i.
- **Oblasť kultúry a umenia** – najčastejšie v záujmových útvaroch, krúžkoch, súboroch - výtvarných, hudobných, divadelných, tanečných, speváckych, v tvorivých dielňach zameraných na keramickú tvorbu, detské divadlo.
- **Oblasť spoločenských vied** – hlavne v záujmových útvaroch – žurnalistických, filatelistických, dievčenských, kuchárskych, čitateľských, šikovných rúk, paličkovania, aranžovania kvetov, spoločenskej výchovy, archeologických a ďalších.
- **Oblasť cudzích jazykov** – najmä krúžky anglického a nemeckého jazyka.

- **Oblasť informatiky** – krúžky zamerané na prácu s IKT – počítačové krúžky, mladí programátori, počítačové hry, práca s internetom a pod.
- **Oblasť vedy a techniky** – v modelárskych krúžkoch, elektrotechnických krúžkoch a v krúžkoch z iných oblastí činností.
- **Oblasť prírodných vied** – pestovateľské a chovateľské krúžky – rybársky, kynologický, akvaristický, chovateľský.
- **Oblasť ekologickej výchovy** – ochranárske a ekologické krúžky.
- **Rodičia a deti** – činnosť je zameraná na spoločenské, najmä pohybové aktivity rodičov s deťmi, jogu, kalanetiku a pod.

Ponuka záujmových činností v rámci jednotlivých centier voľného času reflektuje aktuálny záujem detí, ako aj podmienky a možnosti konkrétneho centra voľného času. Z uvedeného vyplýva, že záujmové krúžky sa v jednotlivých centrách voľného času môžu líšiť a nie všetky oblasti záujmových činností musia byť zastúpené v ponuke konkrétneho centra. Podobne aj zastúpenie záujmových krúžkov v rámci jednotlivých oblastí sa môže výrazne líšiť.

Napríklad:

- *Kalokagatia CVČ v Trnave malo v školskom roku 2017/2018 v ponuke záujmové činnosti z oblasti: **telovýchovy a športu** (zumba, šach, šípkarský krúžok), **turistiky a vodných športov** (strelecký krúžok), **kultúry a umenia** (krúžky moderného tanca, detský folklórny súbor, keramický krúžok, hra na gitaru, klavír a flautu, spev populárnej piesne, výtvarný krúžok, handmade krúžok, tvorivé dielne pre MŠ), **spoločenských vied** (krúžok malá škola varenia, fotografický), **oblasť informatiky** (krúžok programovania) **avedy a techniky** (astronomický krúžok, plastikoví modelári).¹*

- *Centrum voľného času v Poprade ponúkalo v školskom roku 2017/2018 záujmové krúžky z oblasti: **telovýchovy a športu** (Sport Kids – pohybová príprava pre najmenších, fit dance, judo, kataté atletika, jiu-jitsu, capoeira, zumba, šach, gymnastika, florbal, stolný tenis, relaxačné plávanie, biliard, netradičné športy, zdravý chrbát), **turistiky a vodných športov** (lukostrelba, športová strelba), **kultúry a umenia** (zázračná dielnička, relaxačné rozprávky, malé tvorilky, keramika, výtvarný krúžok), **cudzích jazykov** (anglický jazyk), **vedy a techniky** (mladý modelár), **prírodovedných vied** (rybársky).²*

Centrum voľného času je v prevádzke denne, spravidla v popoludňajších a večerných hodinách počas kalendárneho týždňa. Zabezpečuje podľa výchovného programu zariadenia výchovno-vzdelávaciu činnosť, záujmovú a rekreačnú činnosť pre deti, rodičov a iné osoby do 30 rokov v ich voľnom čase. Usmerňuje rozvoj záujmov detí a ostatných zúčastnených osôb, utvára podmienky na rozvoj a zdokonaľovanie ich praktických zručností, podieľa sa na formovaní návykov užitočného využívania ich voľného času. Poskytuje metodickú a odbornú pomoc v oblasti práce s deťmi a mládežou v ich voľnom čase školám a školským zariadeniam, občianskym združeniam, právnickým alebo fyzickým osobám. Môže zriaďovať aj záujmové útvary pre deti so

¹ Dostupné na: <http://cvc.trnava.sk/kruzky/>. [Cit. 2017-12-15]

² Dostupné na: <https://www.cvc-poprad.sk/zaujmovy-cinnost/>. [Cit. 2017-12-15]

zdravotným postihnutím alebo vývinovými poruchami. (Zákon č. 245/2008 Z. z. o *výchove a vzdelávaní*).

Centrá voľného času sú aktívnymi členmi medzinárodnej siete regionálnych centier mládeže v rámci Rady Európy. Pri výchove vo voľnom čase využívajú metodickú, školiacu, informačnú a poradenskú činnosť IUVENTY (www.iuventa.sk). Dôraz kladú najmä na:

- a) nové formy spolupráce mládeže s miestnou samosprávou,
- b) prácu s informáciami pre deti a mládež vo voľnom čase,
- c) vytváranie predpokladov pre aktívnu spoluprácu všetkých subjektov, ktoré sa zaoberajú problematikou voľného času detí a mládeže v obci a kraji v záujme účinného napĺňania miestnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži,
- d) realizáciu programov a projektov orientovaných na prevenciu a ochranu detí a mládeže pred sociálno-patologickými javmi a potláčanie ich vplyvov,
- e) neformálne vzdelávanie detí a mládeže.³

Centrá voľného času začali vznikať u nás i v Európe v 50-tych rokoch. Zariadenia vo východnom bloku (Domy pionierov a mládeže, neskôr Domy detí a mládeže) sa zameriavali predovšetkým na organizovanú záujmovú činnosť a posilňovanie kolektívneho cítenia v organizovaných aktivitách. Strediská v západnej Európe sa zameriavali predovšetkým na neorganizovanú spontánnu činnosť. V súčasnosti sa obe poňatia zariadení pre voľný čas zblížujú. Západné krajiny akceptujú našu koncepciu záujmových útvarov a organizovanej záujmovej činnosti a naše zariadenia rozširujú ponuku činností o spontánne aktivity. (Pávková, et al., 1999).

Napriek skutočnosti, že CVC prešli zložitým vývojom (aj s občasnými tendenciami zrušenia) a stále zápasia s rôznymi problémami (finančnými, priestorovými, materiálnymi, personálnymi a pod.), predstavujú kvalitný spôsob trávenia voľného času detí a mládeže. Svedčí o tom aj fakt, že v ich počte môžeme sledovať mierne stúpajúcu tendenciu. V školskom roku 2016/2017⁴ v SR pracovalo na území už 445 centier voľného času (štátnych, cirkevných a súkromných). Pre korektnosť informácií je však potrebné uviesť aj fakt, že nárast počtu centier voľného času, ktorý môžeme zaznamenať v štatistických ročenkách, súvisí aj s “transformáciou školských stredísk záujmovej činnosti“ na centrá voľného času, ktorú spôsobilo vypustenie školských stredísk záujmovej činnosti zo siete školských výchovno-vzdelávacích zariadení.

Ako uvádza Kratochvílová (2010), centrá voľného času majú potenciál pozitívne ovplyvňovať voľný čas detí a mládež. Problémom je najmä skutočnosť, že pravidelná činnosť

³ Dostupné na: <http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=65>. [Cit. 2017-12-10]

⁴ Dostupné na: http://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-zariadenia-na-volny-cas.html?page_id=9591. [Cit. 2017-12-10]

v centrách voľného času je dostupná viac menej populácií z miest (aj keď sú pokusy o otváranie pobočiek centier voľného času aj v dedinách).

1.3.2 Školský klub detí

Školské kluby detí patria k najrozšírenejším zariadeniam poskytujúcim starostlivosť o deti vo voľnom čase⁵. Ich činnosť je situovaná do priestoru medzi výchovno-vzdelávacím procesom v škole a pobytom dieťaťa v domácom prostredí. Napriek skutočnosti, že ich činnosť býva častokrát chápaná iba ako sociálna služba, ich pôsobenie je oveľa širšie. Spolu s výchovno-vzdelávacím procesom v škole sa prostredníctvom rôznych činností aktívne podieľajú na rozvoji osobnosti dieťaťa vo voľnom čase. Poukazuje na to i Pávková a kol. (1999), ktorá uvádza, že školské kluby detí majú predpoklady k pravidelnému a každodennému pedagogickému ovplyvňovaniu voľného času detí, lebo vychovávatelia:

- sú s deťmi v každodennom styku,
- môžu pôsobiť na väčšinu detí bez ohľadu na sociálne postavenie rodiny,
- majú možnosť pravidelného kontaktu s rodičmi,
- pre svoje výchovné a vzdelávacie pôsobenie v čase mimo vyučovania majú vhodnú kvalifikáciu,
- sú členmi pedagogickej rady, spolupracujú s vedením školy a ostatnými pedagogickými a sociálnymi pracovníkmi, ktorí v škole pôsobia.

Ako ďalšiu výhodu uvádza aj blízkosť školy a bydliska dieťaťa, ako aj postavenie školy ako koordinátora voľnočasovej činnosti. Výhodou je aj prostredie školy, ktoré je pre deti dôverne známe a poskytuje veľa možností a podnetov pre realizáciu rôznych typov voľnočasových činností, ako aj prípravy na vyučovanie.

Školský klub detí je podľa Zákona č. 245/2008 Z. z. *o výchove a vzdelávaní*: „... súčasťou školy, ktorá zabezpečuje pre deti, ktoré si plnia povinnú školskú dochádzku na základnej škole, činnosť podľa výchovného programu školského zariadenia zameranú na prípravu na vyučovanie a na oddych v čase mimo vyučovania a v čase školských prázdnin. Činnosť, ktorú zabezpečuje školský klub, nie je totožná s činnosťou zabezpečovanou centrom voľného času.“

Výchova vo voľnom čase sa podstatne líši od výchovno-vzdelávacieho procesu v prostredí školy. Vyznačuje sa odlišnými funkciami, ktoré v oblasti výchovy a vzdelávania plní.

⁵Ako uvádza štatistická ročenka CVTI (Dostupné na: http://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-skolske-kluby.html?page_id=9594) v školskom roku 2016/2017 bolo v prevádzke celkovo 2117 klubov, ktoré navštevovalo viac ako 149301 detí.

Kratochvílová (2010) uvádza tieto funkcie voľného času: zdravotno-hygienická, sebarealizačná, formatívno-výchovná, socializačná a preventívna. Aj školské kluby detí svojím špecifickým zameraním a činnosťou plnia uvedené funkcie.

- Zdravotno-hygienická funkcia. Podstatou uvedenej funkcie je podľa Kratochvílovej (2010, s. 85): „... kompenzácia študijného zaťaženia detí z vyučovania“.

Školské kluby detí ju naplňajú vo viacerých rovinách. Prvú z nich predstavuje režim dňa, ktorý reflektuje výkonnostnú krivku dieťaťa po vyučovaní. Z uvedeného dôvodu sa hneď po obede zaraďujú oddychové činnosti a príprava na vyučovanie by sa mala realizovať až po 15. hodine, t. j. v čase vzostupu výkonnostnej krivky dieťaťa. Inú rovinu predstavujú typy činností, ktoré tvoria režim dňa. Majú charakter, ktorý sa líši od vyučovania. Vo veľkej miere sú zamerané na výraznú pohybovú aktivitu na čerstvom vzduchu (napr. rekreačné činnosti). Tento typ činnosti predstavuje vhodnú formu kompenzácie prevažne jednostranného zaťaženia dieťaťa na vyučovaní, čo má pozitívny vplyv na jeho telesné a duševné zdravie. Ďalšiu rovinu uplatnenia zdravotno-hygienickej funkcie v školskom klube detí predstavuje upevňovanie zdravých stravovacích návykov (nakolko súčasťou pobytu detí v školskom klube je aj obed) a pitného režimu. Deti sú v jednotlivých činnostiach vedené aj ku upevňovaniu správnych hygienických návykov (osobná hygiena, starostlivosť o zovňajšok, o odev, obuv, kultúra stravovania, hygiena prostredia) a dodržiavania zásad bezpečnosti práce (napr. pri pracovných činnostiach).

- Sebarealizačná funkcia: „... vyžaduje vytváranie podmienok, príležitostí na uspokojovanie a rozvíjanie potrieb, záujmov, ... podľa vlastného výberu a voľby“ Kratochvílová (2010, s. 85). Uvedená funkcia priamo vyplýva zo základnej podstaty voľného času. Napriek skutočnosti, že sa v školských kluboch detí priamo nerealizuje záujmová činnosť, ktorá predstavuje hlavný priestor pre sebarealizáciu, uvedená funkcia sa plní aj v rámci iných činností.

Ide predovšetkým o oddychové činnosti, v rámci ktorých sa môžu realizovať aktivity z rôznych tematických oblastí výchovy a vzdelávania. Brhelová (2009) uvádza tieto základné tematické oblasti výchovy a vzdelávania: vzdelávaciú, pracovno-technickú, spoločenskovednú, esteticko-výchovnú, športovo-turistickú a prírodovedno-environmentálnu. V rámci jednoduchých činností a aktivít môžu deti získať pocit sebarealizácie, sebauplatnenia a sebauspokojenia, čo predstavuje dôležitý predpoklad zdravého psychického vývinu i zdravia.

- Formatívno-výchovná funkcia podľa Kratochvílovej (2010) predstavuje zámerné a cieľavedomé formovanie osobnosti jedincov, dosahovanie reálnych cieľov prostredníctvom premyslene volených pedagogických prostriedkov. Zameriava sa na rozvoj všetkých stránok osobnosti.

Školské kluby detí plnia uvedenú funkciu prostredníctvom všetkých činností, ktoré predstavujú priestor pre výchovu detí priamou činnosťou (napr. aktivity zamerané na formovanie hodnôt, uplatňovanie pravidiel disciplíny, rozvoj a podporu sociálnych zručností a i.), ale aj nepriamou činnosťou (napr. vzor vychovávateľa, usporiadanie režimu dňa – osvojovanie si striedania práce a odpočinku, poznávanie významu voľného času a pod.). Ďalšiu významnú oblasť, v rámci ktorej plnia školské kluby detí formatívno-výchovnú funkciu, predstavuje príprava na vyučovanie. Svojím charakterom síce nepatrí k voľnočasovým činnostiam (porovnaj Kratochvílová, 2010), avšak podľa školského zákona (2008) patrí k základným činnostiam školského klubu detí. Je zameraná

na precvičenie a upevnenie učiva a jeho aplikáciu v bežnom živote. Z hľadiska procesu utvárania ich osobnosti, v rámci prípravy na vyučovanie deti získavajú návyk pravidelnosti plnenia si školských povinností, čím sa u detí rozvíja zmysel pre zodpovednosť.

- **Socializačná funkcia.** „Znamená vytváranie podmienok pre širšie rovesnícke a ďalšie sociálne kontakty a nadväzovanie sociálnych vzťahov ... zameraných na získavanie osobných skúseností a možností sociálneho učenia v prirodzených hrových, životných situáciách.“ (Kratochvílová, 2010, s. 86).

Školské kluby detí predstavujú vhodný priestor pre sociálne učenie. Umožňuje im to nezáväzný obsah výchovy a vzdelávania, ktorým sa líši od školského prostredia, ako aj špecifické formy a metódy uplatňované vo voľnom čase, ktoré umožňujú vytvárať podmienky pre individuálnu a kolektívnu prácu s deťmi. Školský klub detí predstavuje priestor pre vytváranie prostredia vhodného pre socializáciu dieťaťa, pre „nadväzovanie sociálnych vzťahov, rozvíjanie sociálnych zručností a kompetencií, rozvoj komunikačných zručností, sociálnej interakcie a percepcie“ (Hájek a kol., 2008, s.71), ako aj hľadanie si vlastného miesta v skupine, v spoločnosti. Uvedená funkcia je zvlášť významná pri práci s deťmi z málopodnetného prostredia, ktorým často chýba poznanie a osvojenie si základných pravidiel fungovania v kolektíve. Školský klub detí môže prispieť k socializácii dieťaťa a významne tak napomôcť aj pri socializácii dieťaťa v rámci školského prostredia. Tento proces predstavuje dobrý príklad spolupráce školy a školského klubu detí. Inou oblasťou uplatnenia socializačnej funkcie školských klubov detí predstavuje sociálna oblasť. Jednou zo silných stránok školských klubov detí je ich starostlivosť o deti vo voľnom čase. Mnohí rodičia ako jeden z dôvodov výberu školských klubov detí uvádzali zaistenie bezpečnosti a dozoru kvalifikovaným pracovníkom (Gubricová, 2007), nakoľko neorganizovaný voľný čas detí predstavuje potenciálny priestor pre sociálno-patologickú činnosť detí. Lohynová (Lechta a kol., 2010) poukazuje na osobitný význam sociálnej funkcie výchovy vo voľnom čase aj pri práci s jednotlivcami s postihnutím v klube detí.

- **Preventívna funkcia** patrí k „najmladším“, avšak veľmi dôležitým funkciám voľného času. „Využívanie voľného času v aktivitách ...prináša uspokojenie, radosť, významne ovplyvňuje utváranie hodnôt a hodnotových orientácií osobnosti, a tým aj eliminuje účasť na negatívnej činnosti.“ (Kratochvílová, 2010, s. 86).

Školský klub detí patrí k zariadeniam, ktoré deťom zmysluplne vyplňajú voľný čas. Zabraňujú tak páchaniu rôznej sociálno-patologickej činnosti a aspoň čiastočne eliminujú riziká spojené s trávením voľného času detí v neorganizovanom prostredí. Zároveň deti učia účelne a zaujímavo tráviť voľný čas a predchádzať tak nude. Pôsobenie školských klubov detí v oblasti prevencie spadá do roviny primárnej prevencie. Deti sa prostredníctvom rôznych prednášok, besied a preventívnych programov učia poznávať rôzne sociálno-patologické javy v spoločnosti a zároveň si osvojujú spôsoby ich predchádzaniu a riešenia. Z hľadiska uplatnenia pedagogickej diagnostiky môžu školské kluby detí napomôcť pri odhaľovaní rôznych sociálno-patologických javov v kolektíve detí, ako aj pri ich samotnom riešení.

Uvedené funkcie výchovy vo voľnom čase sa odrážajú aj v režime dňa klubu. Režim dňa v klube ovplyvňuje viacero faktorov. Ako uvádza Pávková (in. Hájek, Pávková a kol., 2003), ide predovšetkým o psycho-hygienické požiadavky, zdravý telesný, duševný a sociálny rozvoj

diet'at'a, prostredie a kvalita vzťahov v skupine. Významným činiteľom, ovplyvňujúcim režim dňa (týždňa, roku), je biorytmus človeka (výkonnostná krivka):

- ráno, večer, poobede – menšia výkonnosť,
- dopoludňajšie hodiny (9.-11. h.) a popoludňajšie hodiny (15.-17. h.) najvyššia výkonnosť.

Činnosť klubu sa realizuje prevažne v čase zvýšenej únavy, preukázateľne zníženej aktivity a menšej výkonnosti detí. Deti mladšieho školského veku sú ľahko unaviteľné, ale svoje sily aj pomerne ľahko regenerujú, preto je potrebné časté striedanie činností. Táto skutočnosť sa odráža aj v striedaní činností v rámci režimu dňa v klube detí.

V režime dňa podľa viacerých autorov (Bláha, a kol., 1988, Pávková a kol., 2003, Babjaková a kol., 2007, a i.) tvoria:

- oddychové činnosti,
- pohybovo – rekreačné činnosti,
- príprava na vyučovanie,
- spoločensky prospešné činnosti.

Súčasťou činnosti ŠKD sú aj režimové momenty, kam zaraďujeme: obed, presuny, samoobslužné činnosti.

• **Oddychové činnosti**

Zaraďujú sa do režimových činností ráno a po doobedovaní detí. Majú pokojný charakter, nevyžadujú si náročnú pohybovú aktivitu. Trvajú 15 – 45 minút podľa organizácie činností klubu a podľa potrieb detí. Ako vhodné aktivity počas odpočinkových činností sa javia hry (spoločenské, tematické, ...), čítanie, počúvanie (hudba, text), rozhovor, vychádzka (pomalá), odpočinok v prírode a pod. Uvedené aktivity môžu mať charakter individuálnej alebo skupinovej formy práce. Realizujú sa v rámci rôznych tematických oblastí výchovy a vzdelávania. Brhelová (2009) uvádza tieto základné tematické oblasti výchovy a vzdelávania: spoločenskovednú, pracovno-technickú, esteticko-výchovnú, športovo-turistickú, prírodovedno-environmentálnu a vzdelávaciu. Ich zameranie bližšie charakterizuje Gubricová (2010).

• **Pohybovo – rekreačné činnosti**

Po oddychových činnostiach v režime dňa školského klubu detí nasledujú rekreačné činnosti. Vyznačujú sa výraznou pohybovou aktivitou, spravidla na čerstvom vzduchu. Predstavujú náhradu pohybu po sedavom zamestnaní počas vyučovania. Môžu mať podobu rôznej pohybovej aktivity, športovej činnosti alebo manuálnej činnosti. Zaraďujú sa medzi 13.–15. hodinou, po odpočinkových činnostiach a pred prípravou na vyučovanie (zdravotno-hygienická požiadavka). Ich dĺžka trvania je v rozmedzí 45 – 60 minút (podľa organizácie činností a potrieb žiakov). Ako vhodné aktivity sa javia: telovýchovné chvíľky, pohybové hry v prírode, na ihrisku a i., hry

v herni, telocvični, spontánne hry vonku, vychádzky, netradičné športové aktivity, a i. (Gubricová, 2010).

- **Príprava na vyučovanie**

Ako upozorňuje Kratochvílová (2010), príprava na vyučovanie patrí spolu so sebaobslužnými činnosťami do oblasti detských povinností. Napriek uvedenej skutočnosti patrí k základným činnostiam školského klubu detí (školský zákon, 2008). Je organickou súčasťou učenia a vyplýva z rozšírených školských povinností žiakov (domáce úlohy).

Organizovaním prípravy na vyučovanie plní ŠKD tri úlohy:

- vedie žiakov k pravidelnému plneniu si školských povinností,
- upevňuje vedomosti žiakov, utvára ich zručnosti a návyky,
- učí ich, ako sa majú správne učiť a umožňuje žiakom vypracovať si písomné úlohy. (Blaha, V., a kol., 1988)

Príprava na vyučovanie v klube detí sa do režimu dňa zaraďuje spravidla dennomedzi 15:00 a 16:00 hodinou. Trvá asi 30-45 minút. Pávková (2003) vymedzuje rôzne podoby prípravy na vyučovanie: pamäťové osvojenie učiva, precvičovanie a upevňovanie učiva, písomné úlohy, práca s textom, precvičovanie učiva formou didaktických hier, aplikácia poznatkov z vyučovania v priebehu činnosti klubu, sledovanie vhodných programov v rozhlase, TV, využitie počítačových výukových programov, a pod.

Príprava na vyučovanie v klube je ovplyvňovaná viacerými činiteľmi. Medzi špecifické podmienky, ktoré ovplyvňujú obsah a rozsah prípravy na vyučovanie v klube Pávková (In Hájek, B. – Pávková, J., a kol., 2003) uvádza: požiadavky rodičov, požiadavky učiteľov, doba pobytu dieťaťa v klube, priestory a materiálne vybavenie, počty detí v oddeleniach, organizácia a chod klubu, individuálne zvláštnosti detí.

Súčasťou činnosti v klube detí sú aj **spoločensky prospešné činnosti a sebaobslužné činnosti**. Sú zamerané na vedomé vykonávanie spoločensky prospešných činností a na zvyšovanie samostatnosti a sebestačnosti. Ide o upevňovanie hygienických a pracovných návykov, kultúrneho správania sa a konania v styku s inými ľuďmi. Zaraďujú sa v priebehu činností a ich dĺžka trvania závisí od reálnej situácie a potreby.

Uvedené činnosti v režime klubu nemusia byť presne ohraničené a môžu sa navzájom prelínať. Sú determinované časovou dotáciou činnosti klubu (ktorá môže byť každý deň iná v závislosti od školských povinností detí a od rozvrhu hodín detí), záujmami a potrebami detí, materiálnymi a priestorovými možnosťami klubu, ale aj inými činiteľmi, ktoré môžu byť špecifické pre konkrétny klub.

Vyhláška č. 306/2009 Z. z. ďalej vymedzuje, že výchovno-vzdelávacia činnosť klubu môže mať rôzne podoby, a to ako: pravidelná aktivita podľa výchovného programu klubu, príležitostná a sezónna aktivita formou podujatí, súťaží a exkurzií, spontánna aktivita podľa záujmu detí, aktivita zameraná na vypracovanie, predkladanie a uskutočňovanie projektov, na ktorých sa môžu zúčastňovať aj deti, ktoré nenavštevujú klub.

Súčasťou režimu dňa v školskom klube detí boli aj záujmové činnosti. Napriek skutočnosti, že záujmové činnosti predstavujú základnú formu voľnočasových činností (porovnaj Kratochvílová, 2010 a i.), školský zákon v snahe diferencovať činnosť školských klubov detí a centier voľného času ich z činností školských klubov detí vypustil. Vzhľadom na historicky dlhú tradíciu však v praxi niektorých školských klubov detí môžeme stále ich výskyt v praxi zaznamenať.

Kluby predstavujú zariadenia, ktoré bývajú spravidla zriadené ako súčasť základnej školy. Do klubu sú prednostne prijímané deti nižších ročníkov (1. stupeň ZŠ) na základe písomnej žiadosti zákonných zástupcov. Sú v prevádzke počas pracovných dní celého roka, spravidla od 6:00 hodiny do 18:00 hodiny. (Vyhláška č. 306/2009 Z. z.) Členia sa na oddelenia, pričom zákon č. 245/2008 Z. z. *o výchove a vzdelávaní* uvádza, že: „... počet detí v oddelení určí riaditeľ školy, ktorej je školský klub detí súčasťou, pri dodržaní požiadaviek podľa osobitného predpisu.“

1.3.3 Školský internát⁶

Školský internát (ďalej len internát) má v systéme školských výchovno-vzdelávacích zariadení špecifické postavenie. Popri zabezpečovaní výchovno-vzdelávacej činnosti poskytuje aj ubytovanie a stravovanie.

Podľa zákona č. 245/2008 Z. z. *o výchove a vzdelávaní* a príslušnej vyhlášky č. 236/2009 Z. z. *o školskom internáte* ide o školské výchovno-vzdelávacie zariadenie, ktoré zabezpečuje deťom materských škôl a žiakom základných škôl a stredných škôl výchovno-vzdelávaciu činnosť, ubytovanie a stravovanie. Školský internát svojím výchovným programom školského zariadenia nadväzuje na výchovno-vzdelávaciu činnosť v škole v čase mimo vyučovania a úzko spolupracuje s rodinou dieťaťa alebo žiaka. Vytvára podmienky pre uspokojovanie individuálnych potrieb a záujmov žiakov prostredníctvom mimoškolských aktivít. Vyhláška č. 236/2009 Z. z. v §2, uvádza, že výchovno-vzdelávacia činnosť internátu sa zameriava na: „*všestrannú pomoc žiakom pri ich príprave na vyučovanie, formovanie aktívneho postoja detí a žiakov k sebvzdelávaniu a*

⁶ Nadobudnutím platnosti školského zákona č. 245/2008 Z.z. nahradilo pomenovanie školský internát pojem domov mládeže.

sebvýchove, uspokojovanie individuálnych potrieb a záujmov, na rozvíjanie nadania, špecifických schopností a tvorivosti, na aktívne využívanie voľného času, oddych a relaxáciu.“

Výchovno-vzdelávacia činnosť, zabezpečovaná podľa výchovného programu internátu, by mala byť priradená veku, záujmom, potrebám a schopnostiam detí a žiakov. Internát môže poskytovať ubytovanie a stravovanie aj počas víkendov a prázdnin. Jednotlivé činnosti sú zakotvené v režime dňa. Na ilustráciu ponúkame režim dňa (denný režim), ktorý má na stredoškolských internátoch⁷ zvyčajne naslednú štruktúru:

Tabuľka č. 2: Režim dňa v školských internátoch

Časové zaradenie	Typ aktivity
6.00	budíček
6.00 – 6.30	osobná hygiena, úprava izieb
6.00 – 7.30	raňajky, odchod do školy
13.00 – 15.30	obed
15.30 – 16.00	osobné voľno
16.00 – 18.00	študijný pokoj, ponuka záujmovej činnosti, spoločenská činnosť
18.00 – 20.00	večera, osobné voľno
20.00 – 21.00	študijný pokoj, ponuka záujmovej činnosti, spoločenská činnosť
21.00 – 21.30	osobná hygiena, príprava na večierku
21.30	večierka
22.00 – 6.00	nočný pokoj

Pre žiakov stredných škôl (ktorí predstavujú významnú časť ubytovaných na internáte) je prechod zo základnej na strednú školu pomerne obtiažny. Žiaci prechádzajú z rodín do internátu, pričom sa musia vyrovnáť s novými študijnými požiadavkami, prostredím, sociálnou skupinou a aj s relatívne ustáleným režimom dňa, ktorý na internáte platí. Významného pomocníka v tomto procese predstavuje vychovávateľ. Vychovávateľ predstavuje nielen autoritu, ale mal by zastupovať aj rodiča, poradcu, či kamaráta. Popri role vychovávateľa je veľmi dôležité aj nadviazanie neformálneho vzťahu vychovávateľ – žiak. Práve neformálna komunikácia by mala poskytovať príležitosti pre vytvorenie si priateľského a dôverného vzťahu pre odkomunikovanie potencionálnych i reálnych problémov a otázok. Vychovávateľ si musí vybudovať vzťah založený na prirodzenej autorite, empatii, vlastných vedomostiach a skúsenostiach, dôslednosti a náročnosti nielen vo vzťahu k žiakom, ale aj k sebe. (Pávková a kol., 2002)

Internát sa člení na výchovné skupiny podľa veku žiakov. Počet žiakov vo výchovnej skupine sa líši z hľadiska ich veku (bližšie ho upravuje vyhláška, §5). Ich počet vo výchovnej

⁷ V internátoch, poskytujúcich ubytovanie deťom predškolského veku a žiakom základných škôl, sa režim dňa môže líšiť. Stredoškolský internát sme si ako modelový vybrali z dôvodu jeho najväčšieho zastúpenia.

skupine je najviac 30⁸. Výchovnú skupinu detí alebo žiakov vedie jeden vychovávateľ. Výchovno-vzdelávaciu činnosť v školskom internáte zabezpečujú najmenej dvaja vychovávatelia, pri určovaní počtu ďalších vychovávateľov sa postupuje podľa osobitného predpisu v závislosti od formy organizácie výchovy a vzdelávania. Na výkon nočných prác, dopoludňajších služieb, služieb počas sviatkov, dní pracovného pokoja a pracovného voľna môže v školskom internáte pôsobiť aj pomocný vychovávateľ. (Vyhláška č. č. 236/ 2009 Z. z.)

E. Kratochvílová (2010) vymedzila základné požiadavky, ktoré by mal každý vychovávateľ pri svojej práci zohľadňovať:

- Tvorivý prístup a realizovanie výchovy na úrovni súčasných poznatkov vied o výchove vo všetkých jej etapách, ktorými sú plánovanie, riadenie, organizácia, diagnostikovanie, kontrola a hodnotenie výsledkov a úrovniach priamej aj nepriamej výchovnej činnosti.
- Realizovanie výchovno-vzdelávacej činnosti s deťmi a mládežou v konkrétnom odbore záujmovej činnosti alebo inej spoločenskej aktivity s účasťou na občianskom živote.
- Dobrá úroveň sociálnej komunikácie vychovávateľa, pričom sa musia uplatňovať prostriedky nielen verbálnej, ale aj neverbálnej komunikácie. Vychovávateľ by mal pri svojej práci a úlohách presadzovať primeranú úroveň spoločenského vystupovania.
- V jeho práci by nemali chýbať manažérske schopnosti a ich uplatňovanie vo výchove a jej zabezpečovanie v spolupráci so školou, s odborníkmi v oblasti zdravotníctva, s odborníkmi z pedagogicko-psychologického poradenstva, so sociálnymi pracovníkmi a inými odborníkmi pri riešení otázok výchovy a vzdelávania a s ďalšími spoločenskými inštitúciami pri zabezpečovaní úloh výchovy vo voľnom čase.
- Uplatňovanie jednoduchých metód pedagogického výskumu pri poznávaní žiakov, ich záujmov a ďalších otázok podľa aktuálnych potrieb, pri sledovaní a hodnotení úrovne a výsledkov výchovno-vzdelávacej činnosti.
- Celoživotné (formálne a neformálne) vzdelávanie a sebavzdelávanie pri rozvíjaní a zdokonaľovaní pedagogických a odborných kompetencií a tvorivosti.

Práca vychovávateľa je pomerne náročná. Nielen v rovine komunikácie a priameho kontaktu so žiakmi, ale aj v rovine plánovania, prípravy a analýzy celého výchovno-vzdelávacieho procesu realizovaného v internáte. Vychovávatelia plánujú, organizujú a realizujú činnosť výchovnej skupiny v súlade s výchovným programom. Spolupracujú s rodičmi, triednymi

⁸ Počet žiakov vo výchovných skupinách žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami je rovnaký ako v triedach, v ktorých sa vzdelávajú.

učiteľmi, vyučujúcimi, školským psychológom a ďalšími subjektmi (napr. v rámci rôznych preventívnych programov, záujmových činností, športových a kultúrnych podujatí).

Masariková (2008, In. Kratochvílová a kol., 2008) identifikovala následné kategórie cieľových kompetencií z hľadiska efektívnej činnosti vychovávateľa:

Pedagogické kompetencie:

- príprava, plánovanie, projektovanie,
- realizácia pravidelnej, príležitostnej záujmovej činnosti, letných či zimných táborov, vytvorenie pozitívnej emocionálnej a pracovnej klímy,
- hodnotenie činnosti a evalvácia vlastnej práce,
- osvojenie si zásad riadenia (logickosť, reflexívnosť, emocionálne vyjadrovanie, psychohygiena, prekonávanie zložitých životných situácií, schopnosť koordinácie), schopnosť kontroly, komunikačné schopnosti, ekologické kompetencie, technické a technologické kompetencie,
- kompetencie kooperatívne, metodické, stimulačné, motivačné a i.

Sociálne kompetencie:

- interakčné zručnosti – zručnosť nadviazať, prehĺbovať a upevňovať vzťahy s ľuďmi, deťmi a mládežou,
- komunikatívne zručnosti,
- emocionálne zručnosti,
- percepčné zručnosti – zručnosť vnímať vnútorné i vonkajšie podnety, interpretačné zručnosti,
- zručnosť správať sa kongruentne a autenticky,
- interpersonálne spôsobilosti, vytváranie atmosféry s demokratickým a humanistickým základom s rešpektovaním autority vedúceho pracovníka, zručnosti – prijímať kritiku, kritizovať, nepodľahnúť skupinovému nátlaku,
- schopnosť presviedčať, riešiť spory, dosahovať konsenzus, kolektívne vyjednávať, získať pomoc a spoluprácu.

Tvorivé kompetencie:

- tvorivé schopnosti – vyvíjať neobvyklé zaujímavé nápady, situácie, činnosti,
- znalosti o rozvíjaní pedagogickej tvorivosti, o rozvíjaní aktivity a samostatnej práce,
- znalosti o riešení pedagogických problémov,
- znalosť o projektovaní a realizácii pedagogických problémov, ktoré sú zamerané na zdokonaľovanie vlastnej práce,
- zručnosti podieľať sa na tímovej práci,

- znalosti o metodike a riešení štandardných a neštandardných situácií.

Osobnostné kompetencie:

- schopnosť akceptovať seba a iných, empatia, ovládanie emócií, sebareflexia, redukcia stresu, asertivita, zodpovednosť a iné,
- rozvíjajúce kompetencie: adaptívne, sebarefektívne, autoregulatívne, výskumné a iné.

J. Pávková (2008, In Hájek, B. a kol., 2008) uvádza vlastnosti, ktorými by mal disponovať kvalitný pedagóg pracujúci s ľuďmi vo voľnom čase: schopnosť prispôbiť sa premenlivým podmienkam a riešiť nečakané situácie, aktivita, iniciatíva, pribojnosť, schopnosť presadzovať svoje názory a požiadavky, tvorivosť, nápaditosť, fantázia, hravosť, radosť z hry, zmysel pre humor, fyzická zdatnosť, dobrý zdravotný stav, príjemný vzhľad a primeraná úprava zovňajšku, pochopenie pre vekové zvláštnosti i pri práci s vekovo heterogénnymi skupinami, zvládanie schopností a techník účinného jednanja.

Uvedené vlastnosti vychovávateľa sú potrebné pri vykonávaní rôznych činností v prostredí školského internátu, v rámci ktorých vychovávateľ vstupuje do rôznych sociálnych rolí. Masarik, Masariková (2002) vymedzili následné sociálne role vychovávateľa:

- **Diagnostik**

Rozoznáva, zisťuje a skúma potreby, záujmy, názory detí, ale tiež dosiahnutú úroveň rozvoja intelektuálnej, emocionálnej, senzomotorickej stránky osobnosti. Na základe zistení sa snaží formulovať i predpoklady vývinových zmien (prognóza).

- **Poradca**

Pomáha deťom i rodičom racionálne využívať voľný čas, pestovať správne návyky v súlade s psychohygienou a režimom dňa.

- **Stimulátor**

Podnecuje a podporuje komplexný rozvoj osobnosti, pričom rešpektuje jej individuálne osobitosti v jednotlivých rovinách rozvoja.

- **Emocionálny satisfaktor**

Poskytuje náhradu a citové uspokojenie deťom a mládeži, ktoré ho nenachádzajú v sociálnych skupinách a v rodine.

- **Vedecký poradca**

Pri organizovaní záujmových činností, olympiád, súťaží, výstav a pod.

- **Činiteľ zhodnocovania voľného času**

Ovplyvňuje potrebu detí zhodnocovania voľného času vo vzťahu k sebe samému i v prospech sociálnej skupiny a širšieho sociálneho prostredia. Zároveň môže realizovať aj funkciu prevencie.

- **Reedukátor – organizátor prevýchovy**

Vychovávateľ sa často dostáva do kontaktu s deťmi z problémového a málo podnetného prostredia. Jeho úlohou je učiť ich pracovať, prežívať radosť, rozvíjať kladné vlastnosti, eliminovať záporné vlastnosti a prejavy.

- **Koordinátor a riadiaci činitel'**

Vychovávateľ zodpovedá za fungovanie celého systému výchovy mimo vyučovania, t.j. za rovinu riadiacu i výkonnú.

Záujmová činnosť má významné miesto aj v činnosti internátu. Školský internát by mal žiakom poskytovať dobré podmienky pre rozvíjanie a prehĺbovanie ich záujmov. Prispieva tak nielen k rozvoju osobnosti k žiakov, ale aj k upevňovaniu duševného zdravia a pestovaniu zdravého sebavedomia.

Záujmová činnosť v školskom internáte môže prebiehať vo viacerých formách. Môže mať podobu:

- celointernátnych aktivít (*vianočná akadémia, prijímanie prvákov do internátu, rozlúčka so štvrtákmi, kurz spoločenského správania, športové turnaje, vedomostné súťaže a pod.*),
- aktivít realizovaných v rámci výchovnej skupiny (*turistika, tanečný krúžok, varenie, aranžovanie, športové krúžky, prednášky, besedy, výlety a i.*),
- neorganizovanej, spontánnej činnosti, či už skupinovej alebo individuálnej (*plávanie, ručné práce, návšteva knižnice, a pod.*).

Činnosť školského internátu sa riadi školským poriadkom, ktorý vymedzuje správanie sa žiakov v internáte. Školský poriadok predstavuje interný dokument, ktorý je pre ubytovaných žiakov záväzný. Jeho porušenie sa trestá napomenutím, v prípade závažnejšieho (opakovaného) porušenia aj vylúčením z internátu. Naopak, v praxi sa využíva aj pozitívna stimulácia žiaduceho správania v internáte, a to vo forme pochvaly. Súčasťou školského poriadku je vymedzenie práv a povinností žiakov.

Pávková a kol. (2002) uvádza následné práva ubytovaných v internáte:

- využívať pridelenú miestnosť s príslušenstvom a využívať ďalšie zariadenia internátu určené pre žiakov (napr. kuchynka, telocvičňa, študovňa, klubovňa, športoviská, a pod.),
- podieľať sa na organizácii života žiakov v internáte a zúčastňovať sa akcii organizovaných internátom a jeho žiackou samosprávou,
- požadovať účelné vybavenie izby a výmenu posteľnej bielizne raz za 14 dní,
- podávať pripomienky k všetkým otázkam života internátu riaditeľovi, vychovávateľom alebo žiackej samospráve,

- na dni pracovného pokoja odchádzať k rodičom, pričom odchody sú evidované v odchodovej knižke a rodičia ich potvrdzujú svojim podpisom,
- odchody domov v priebehu týždňa sú možné iba s písomným súhlasom rodičov,
- požadovanie udelenia vychádzky na ktorýkoľvek deň v týždni od svojho skupinového vychovávateľa,
- byť zvolený do žiackej samosprávy.

Pokiaľ to podmienky a prostredie internátu dovoľujú, žiaci môžu mať v školskom poriadku zakotvené aj právo:

- prijímať návštevy vo vyhradených priestoroch mimo času nočného pokoja,
- právo na umiestňovanie vlastných vecí v izbách za predpokladu, že tieto nie sú v rozpore s právnymi predpismi a nepoškodzujú majetok ŠI a spolubývajúcich,
- právo používať vlastné elektrospotrebiče, ktoré vyhovujú SN, a ktoré nesmú rušiť okolie a spolubývajúcich,
- právo telefonovať,
- právo konštituovať žiacku samosprávu, ktorá voči ŠI vystupuje ako partner v obhajovaní záujmov žiakov,
- právo na štúdium po večierke vo vyhradených priestoroch so súhlasom vychovávateľa a i.

Z povinností ubytovaných podľa Pávkovej a kol. (2002) vyberáme:

- dodržiavanie vnútorného poriadku a pokynov pracovníkov internátu,
- príprava na vyučovanie,
- udržiavanie čistoty a poriadku v osobných veciach ako aj v spoločných priestoroch internátu,
- dodržiavanie pravidiel bezpečnosti a ochrany zdravia, dodržiavanie protipožiarneho predpisov,
- šetrenie zariadenia internátu, elektrickej energie, vody, potravín,
- zistené nedostatky a poruchy hlásiť vychovávateľovi, zavinené škody nahradiť,
- dodržiavať zásady slušného a ohľaduplného správania,
- úraz a chorobu oznámiť vychovávateľovi.

Okrem uvedených práv a povinností ubytovaných, vnútorný poriadok internátu obsahuje aj kapitoly: starostlivosť o zdravie a bezpečnosť žiakov, výchovné opatrenia, štruktúru a zloženie výchovných skupín, pokyny pre žiakov pri individuálnych vychádzkach a v čase osobného voľna,

pokyny pre žiakov a vychovávateľov, pri výletoch, exkurziách, verejnoprospešných prácach, súťažiach a pod.

Cieľom uvedenej kapitoly bolo predstaviť školské výchovno-vzdelávacie zariadenia. Ide o zariadenia, v rámci ktorých sa Priebežná prax I realizuje. V nasledujúcej časti sa budeme venovať metodickým náležitostiam konkrétnej praxe v uvedených typoch školských výchovno-vzdelávacích zariadení.

1.4 Metodické usmernenie k záznamom z praxe

Počas Priebežnej praxe I je študent povinný viesť si portfólio z praxe, ktoré má následný obsah:

- potvrdenie o absolvovaní hospitácií a výstupu v rámci Priebežnej praxe I,
- záznam z hospitácie,
- rozbor činnosti,
- návrh prípravy činnosti v ŠKD,
- popis hospitovanej výchovnej situácie a analýza jej pedagogického riešenia,
- záverečná analýza.

1.4.1 Potvrdenie o absolvovaní hospitácií a výstupu v rámci praxe

Formulár Potvrdenie o absolvovaní hospitácií a výstupu v rámci Priebežnej praxe I slúži študentovi na zaznamenanie a potvrdenie jeho účasti na praxi.

Príloha č. 1: Formulár na zaznamenávanie a potvrdenie účasti na praxi

**POTVRDENIE O ABSOLVOVANÍ HOSPITÁCIÍ A VÝSTUPU
V RÁMCI PRIEBEŽNEJ PRAXE I**

Študent : _____

Dátum	Zariadenie	Aktivita H/V	Podpis vychovávateľa

V uvedenom formulári je potrebné uviesť meno, dátum hospitácie, zariadenie, typ aktivity napr.: záujmová činnosť, oddychová činnosť, rekreačná činnosť, príprava na vyučovanie. V prípade pozorovania viacerých aktivít (napr. v ŠKD, ŠI) je potrebné uviesť všetky pozorované aktivity. Uvedením V/H pred aktivitu je potrebné odlíšiť, či išlo o hospitáciu alebo výstup.

Pravdivosť informácií dokumentuje podpisom cvičný vychovávateľ. V prípade študentov externej formy štúdia je potrebné po ukončení praxe požiadať vedenie zariadenia o potvrdenie praxe, ktorého súčasťou je podpis riaditeľa (zástupcu) zariadenia a odtlačok pečiatky.

1.4.2 Záznamy z hospitácií činností

Počas Priebežnej praxe I študent absolvuje náčuvy v troch typoch zariadení: v ŠKD, ŠI a v CVČ, z ktorých si vedie záznamy s rozborom pozorovaných činností. V jednotlivých záznamoch precízne zaznamenáva a reflektuje pedagogickú realitu a náležite ju analyzuje.

Analýza pozorovania

- realizuje sa prostredníctvom priamej účasti na aktivite v pozícii pozorovateľa. Priebeh pozorovanej aktivity sa zaznamenáva do pozorovacieho hárku s názvom: Záznam z hospitácie č.:... Pre každú hospitáciu je potrebné použiť nový formulár .

Príloha č. 2: Formulár na zaznamenávanie pozorovanej činnosti, časť 1

ZÁZNAM Z HOSPITÁCIE č. v zariadení:	
Dátum:	
Zapísaných detí:	Počet prítomných detí:
Vek detí:	

V úvode hospitácie je potrebné vyplniť informácie týkajúce sa agendy: dátum, počet zapísaných detí do oddelenia a počet prítomných (ten je potrebné uvádzať iba na začiatku aktivity). Prípadné zmeny v počte detí počas pozorovania – najmä v ŠKD – odchody detí na záujmové útvary, odchod detí domov, a pod., už nie je potrebné zaznamenávať.) V ďalšej časti je potrebné uviesť vek detí. Takto získané informácie môžu byť pre študenta nápomocné pri rozbere (napr. pri posudzovaní primeranosti aktivity), ale aj pri navrhovaní vlastnej aktivity (príprava).

V ďalšej časti tlačiva študent vyplní typ činnosti a tému pozorovanej aktivity.

Príloha č. 2: Formulár na zaznamenávanie pozorovanej činnosti, časť 2

Druh činnosti:
Téma pozorovanej aktivity:

Druh činnosti sa líši v závislosti od zariadenia. V ŠKD môžu byť predmetom pozorovania: oddychové činnosti – vždy uviesť aj tematickú oblasť výchovy a vzdelávania, rekreačné činnosti a príprava na vyučovanie. V ŠI môže byť predmetom hospitácie záujmová činnosť a príprava na vyučovanie. V CVČ môže ísť o záujmovú činnosť (prípadne o príležitostnú aktivitu – napr. súťaž, prehliadku, a pod.). Ku každej aktivite, uvedenej v type činnosti, študent uvedie jej tému.

Príloha č. 3: Formulár na zaznamenávanie pozorovanej činnosti, časť 3

ZÁZNAM Z POZOROVANEJ ČINNOSTI		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť detí	Poznámky (fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)

V časti formulára „Záznam z pozorovanej činnosti“ študent podrobne zaznamenáva činnosť vychovávateľa a detí. Pri uvádzaní jednotlivých činností je potrebné uviesť pomenovanie aktivít a ich podrobný popis vo forme: podnet zo strany vychovávateľa – reakcia detí, podnet zo strany detí – reakcia vychovávateľa. Pri pozorovaní je potrebné si všímať aj vedenie aktivity, reakcie detí a vychovávateľa na neočakávané situácie, riešenie konfliktov a pod. Súčasťou záznamu môžu byť aj konkrétne metodické popisy aktivít (nácvik piesne, príklady hádanie, pravidlá hry a pod.), prípadne ich možno uviesť v prílohe s odvolaním v texte záznamu.

V rámci poznámky je potrebné identifikovať a uviesť jednotlivé fázy činnosti: úvodná/motivačná, hlavná, fixačná a záverečná a ich približnú dĺžku trvania. Prípadne do poznámky môže študent zaznamenať iné udalosti, ktoré nejakým spôsobom ovplyvnili činnosť.

1.4.3 Záznamy rozborov z hospitačnej činnosti

Súčasťou záznamu z hospitácie je rozbor činnosti, v ktorej študent analyzuje hospitovanú činnosť.

Analýza rozboru hospitácie

- realizuje sa bezprostredne po ukončení pozorovania v súčinnosti s cvičným vychovávateľom. Jednotlivé analyzované kategórie sa zaznamenávajú do hárku s názvom: Rozbor činnosti z hospitácie č.:... Pre každý hospitačný deň je potrebné použiť nový formulár.

Príloha č. 4: *Formulár na zaznamenávanie rozboru hospitovanej činnosti, časť 1*

ROZBOR ČINNOSTI z hospitácie č.:
OBSAHOVÁ ANALÝZA POZOROVANEJ AKTIVITY:
Druh činnosti:
Tematická oblasť výchovy a vzdelávania:
Rozvíjané kompetencie:
Výchovno-vzdelávací cieľ:
Obsahový štandard:
Výkonový štandard:
STRATÉGIE VÝCHOVNO-VZDELÁVACEJ ČINNOSTI:
Metódy:
Formy:
Prostriedky:
Prostredie:

V prvej časti rozboru študent analyzuje **obsahovú stránku pozorovanej aktivity**. Jej obsahom je určenie:

- **druhu činnosti**

Pri určovaní druhu činnosti študent zaradí aktivitu do režimu dňa príslušného zariadenia a uvedie, či išlo o oddychovú činnosť, rekreačnú činnosť, záujmovú činnosť, prípravu na vyučovanie a následne posúdi a uvedie, či išlo o pravidelnú aktivitu podľa výchovného programu alebo o príležitostnú činnosť.

- **tematickej oblasti výchovy a vzdelávania**

Pri jednotlivých hospitovaných aktivitách študent zaradí pozorovanú činnosť do príslušnej tematickej oblasti výchovy a vzdelávania. K základným tematickým činnostiam výchovy a vzdelávania patria tieto oblasti: **vzdelávacia** (spravidla sa do nej zaraďuje príprava na vyučovanie, ale aj niektoré typy záujmových a oddychových činností), **pracovno-technická, spoločenskovedná, prírodovedno-environmentálna, športovo-turistická a esteticko-výchovná**.

- **klúčových kompetencií**

Kľúčové kompetencie predstavujú preukázané schopnosti dieťaťa využívať vedomosti, zručnosti, postoje, hodnotovú orientáciu a iné spôsobilosti. Kľúčovými kompetenciami sa určuje aj ich požadovaná úroveň. Musia byť preto formulované presne. Tvoria dôležitú súčasť výchovného programu zariadenia, nakoľko predstavujú východisko pre tvorbu ďalších častí výchovného programu, najmä výchovných a vzdelávacích štandardov (Brhelová, 2009).

Pri analýze pozorovanej činnosti študent uvedie oblasť/ti, v rámci ktorých sa danou činnosťou kompetencie rozvíjali. Môže ísť o: **kompetencie učiť sa, komunikačné kompetencie, sociálne kompetencie, pracovné kompetencie, občianske kompetencie** alebo **kultúrne kompetencie**. Ich presné vymedzenie je obsahom výchovného programu príslušného zariadenia, ktorý je zverejnený na webe zariadenia.

- **výchovno-vzdelávacieho cieľa**

Kľúčové kompetencie a osobnosť dieťaťa sa rozvíjajú prostredníctvom výchovno-vzdelávacích cieľov. Výchovno-vzdelávacie ciele patria k základným pedagogickým kategóriám. Sú špecifikované v rámci výchovného programu príslušného zariadenia a tvoria východisko pri plánovaní konkrétnych aktivít. Ich plnenie sa dosahuje realizovaním aktivít v rámci jednotlivých tematických oblastí výchovy a vzdelávania. (Brhelová, 2009)

V rámci analýzy pozorovanej činnosti študent uvedie výchovno-vzdelávací cieľ pozorovanej aktivity, ktorý navrhne sám, na základe pozorovania. Ako východisko mu môže poslúžiť výchovný program príslušného zariadenia. Formuláciu výchovno-vzdelávacieho cieľa v rámci rozboru pozorovanej aktivity skonzultuje s cvičným pedagógom a následne uvedie do príslušného

formulára praxe. Pri jeho formulácii cieľa študent sleduje jeho konkrétnosť, orientáciu na činnosť dieťaťa, merateľnosť a jednoznačnosť.

- **výchovných štandardov (obsahových a výkonových)**

Sú súčasťou výchovného programu zariadenia. Obsahujú súbor požiadaviek na osvojenie vedomostí, zručností a schopností, ktoré majú deti získať, aby mohli rozvíjať vedomosti, zručnosti a schopnosti získané v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu v škole. Výkonové štandardy určujú kritériá úrovne zvládnutia obsahových štandardov. Obsahové štandardy určujú vedomosť, zručnosť alebo schopnosť, ktorú má dieťa ovládať, a ktorú má vedieť aj prakticky používať. Výkonové štandardy by mali byť formulované jasne a zoradené v logickom poradí nasledovne: kognitívna oblasť (vedomosti, intelektuálne zručnosti), afektívna oblasť (postoje, city, hodnotová orientácia), psychomotorická oblasť (praktické zručnosti a návyky). (Melcerová, Adamíková, Brhelová, 2009)

V rámci pozorovanej aktivity študent v zázname z hospitácie uvedie jej obsahový a výkonový štandard. Pri jeho vymedzení dbá na to, aby výkonový štandard bol formulovaný aktívnym slovesom v neurčitku, sloveso musí byť merateľné a pozorovateľné. Podobne aj pri formulácii obsahového a výkonového štandardu študent vychádza z pozorovanej aktivity a výchovného programu príslušného zariadenia a správnosť svojej formulácie overí u cvičného pedagóga v rámci rozboru činnosti.

V druhej časti rozboru sa študent zameriava na **analýzu stratégií výchovno-vzdelávacej činnosti**. Ide o vymedzenie **metód, foriem, prostriedkov, prostredia, prostredníctvom** ktorých vedú vychovatelia deti k vytváraniu alebo rozvoju kompetencií, ktorými sa budú rozvíjať ich doterajšie vedomosti, zručnosti a schopnosti.

- **Metódy**

Metódu definujeme ako postup, ktorým dosahujeme plnenie cieľov.

- **Formy**

Formy predstavujú konkretizovanú metódu v použití pri plnení výchovno-vzdelávacieho cieľa.

- **Prostriedok**

Zdroj, prostredníctvom ktorého môže vychovávateľ zvolenú metódu a formu realizovať.

- **Prostredie**

Predstavuje priestor, v rámci ktorého sa daná aktivita realizovala.

Pri analýze pozorovaných činností študent vymenuje metódy, formy, prostriedky a prostredie, ktoré boli v rámci sledovanej aktivity použité na dosiahnutie výchovno-vzdelávacieho cieľa. Správnosť ich návrhu overí v rámci rozboru s cvičným vychovávateľom.

Druhá časť rozboru sa realizuje individuálne, bez pomoci vychovávateľa.

Príloha č. 5: Formulár na zaznamenávanie rozboru hospitovanej činnosti, časť 2

CELKOVÉ HODNOTENIE AKTIVITY Pozitíva: Negatíva: Návrhy na zlepšenie:
HODNOTENIE DETÍ AKO SOCIÁLNEJ SKUPINY Typológia detí: Mocenské vzťahy v skupine: Posudzovanie aktivity/pasivity detí: Vychovávateľove poňatie vedenia aktivity: Zaujímavý výchovný jav:

Zameriava sa na analýzu a hodnotenie **pozitív a negatív pozorovanej činnosti**. Súčasťou uvedenej časti rozboru je aj formulácia **návrhu na zlepšenie**, vzťahujúca sa predovšetkým na identifikované nedostatky, ale aj na celkové skvalitnenie činnosti. Poslednú oblasť, sledovanú v rámci rozboru, predstavuje **hodnotenie detí ako sociálnej skupiny**. V rámci uvedenej oblasti je potrebné :

- charakterizovať skupinu z hľadiska jej štruktúry a dynamiky,
- zaznamenať zaujímavé situácie, ktoré v skupine vznikli počas pozorovania (konflikt, pomoc spolužiakom, spolupatričnosť a pod.),
- zhodnotiť výchovný štýl vychovávateľa.

1.4.4 Príprava výstupovej činnosti

Počas Priebežnej praxe I študent vypracuje prípravu výstupu v ŠKD (Príloha č. 6, 7) a zrealizuje ju (študenti dennej formy štúdia na základe konkrétneho rozpisu, študenti externej formy štúdia po dohode s cvičným vychovávateľom).

Predmetom výstupu môžu byť následné činnosti (druh činnosti): oddychové činnosti, rekreačné činnosti a príprava na vyučovanie. Spôsob písania prípravy je podobný záznamu z hospitácie, avšak študent ho vypracuje sám, na základe zadanej tematickej oblasti výchovy, kompetencie, výchovno-vzdelávacieho cieľa, obsahového a výkonového štandardu, ktoré študentovi zadá cvičný vychovávateľ na základe výchovného programu zariadenia. Na základe nich potom študent zvolí vhodnú činnosť, ktorú podrobne naplánuje a popíše, metódy, formy, prostriedky a prostredie. (Príloha č. 6, 7)

Pri písaní prípravy študent môže pracovať s odbornou a metodicky koncipovanou literatúrou, internetom a pod. Avšak, je potrebné, najmä pri využívaní elektronických zdrojov, pracovať s hodnovernými zdrojmi.

1.4.5 Popis hospitovanej výchovnej situácie a analýza jej pedagogického riešenia

Súčasťou portfólia je aj podrobný popis výchovnej situácie a analýza jej pedagogického riešenia, ktorú mal študent možnosť sledovať v rámci hospitácií na praxi.

Príloha č. 8: Formulár na popis výchovnej situácie a analýzu jej pedagogického riešenia

VÝCHOVNÁ SITUÁCIA
POPIS VÝCHOVNEJ SITUÁCIE
ANALÝZA PEDAGOGICKÉHO RIEŠENIA VÝCHOVNEJ SITUÁCIE

V rámci praxe bude študent pozorovať a analyzovať nielen jednotlivé typy činností, ale aj výchovnú stránku pedagogického procesu v príslušných zariadeniach. Jednotlivé výchovné situácie (ich priebeh) študent zaznamenáva do formulára *“Formulár na zaznamenávanie rozboru hospitovanej činnosti, časť 2. (Príloha č. 5)”*, konkrétne v časti *“Hodnotenie žiakov ako sociálnej skupiny” – zaujímavý výchovný jav*. Na základe sledovaných výchovných javov si v závere praxe študent vyberie jeden výchovný jav (v rámci každého zariadenia), ktorý ho na praxi zaujal a podrobne ho popíše. Pri jeho popise sa zameria na aktérov a popis vzniku, priebehu a riešenia situácie.

V časti formulára *„analýza pedagogického riešenia výchovnej situácie“* sa pokúsi identifikovať príčiny vzniku danej situácie. Zhodnotí spôsob riešenia a zvládnutia danej situácie. Následne navrhne iné spôsoby riešenia, ktoré by mohol vychovávateľ pri jej riešení použiť. Pri návrhu vlastného riešenia študent môže vychádzať z vedomostí získaných v doterajšom a predchádzajúcom štúdiu, z odbornej pedagogickej a psychologickej literatúry a z vlastných skúseností.

1.4.6 Závěrečná analýza

Súčasťou portfólia z praxe je záverečná analýza (Príloha č. 9), ktorá je zameraná na charakteristiku a hodnotenie priebežnej praxe.

Príloha č. 9: Formulár na záverečnú analýzu praxe

ZÁVEREČNÁ ANALÝZA PRIEBEŽNEJ PRAXE

Študent ju vypracuje samostatne po absolvovaní praxe. Pozostáva zo **SWOT analýzy vybraného hospitovaného zariadenia**:

- **S** (strengths) *silné stránky*: interné (vnútorné) podmienky zariadenia, napr. kvalita zariadenia, ponuka činností zariadenia, materiálne a priestorové zabezpečenie, kvalifikovanosť zamestnancov a pod.
- **W** (weaknesses) *slabé stránky*: interné (vnútorné) podmienky zariadenia, napr. nevyhovujúce priestorové a materiálne podmienky, rušivé momenty činnosti, nedostatok finančných zdrojov, a pod.
- **O** (opportunities) *príležitosti*: externé podmienky, napr. v oblasti legislatívy, finančných grantov, potrieb jednotlivca, spoločnosti, možnosti regiónu atď.
- **T** (threats) *ohrozenia*: externé podmienky, napr. nedostatočné spoločenské ocenenie, zlúčenie zariadení, nízky rozpočet atď.

a **vlastného hodnotenia prínosu praxe** z hľadiska vlastného štúdia.

1.4.7 Hodnotenie Priebežnej praxe I

Predmetom hodnotenia priebežnej praxe je:

- kvalita záznamov z hospitácií,
- schopnosť interpretovať, analyzovať a hodnotiť pedagogický proces,
- schopnosť navrhnúť a analyzovať vlastnú aktivitu,
- schopnosť popísať, interpretovať, analyzovať a hodnotiť výchovné javy v pozorovanom procese a navrhnúť iné možnosti ich riešenia,
- schopnosť analyzovať a hodnotiť vybrané zariadenie prostredníctvom nástroja SWOT analýzy,

- dodržanie rozsahu praxe,
- formálna úroveň portfólia.

Súčasťou praxe môžu byť aj rôzne vlastné návrhy činností, fotodokumentácia, prílohy prác detí a mládeže v rámci výstupov a pod., ktoré študent zaradí do príloh praxe.

2 CIEĽ, CHARAKTERISTIKA A METODICKÉ USMERNENIE ŠTUDIJNÉHO KURZU PRIEBEŽNÁ PRAX II

Priebežná prax II je zameraná na sociálnu oblasť a tretí sektor. V nadväznosti na profil absolventa študijného programu *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo*, sa študent oboznamuje so zariadeniami určenými na výkon sociálnoprávnej ochrany detí a detskými a mládežníckymi občianskymi združeniami. Cieľom praxe je oboznámiť študentov s náplňou práce a kompetenciami odborných zamestnancov v zariadeniach a občianskych združeníach, v ktorých sa absolvent študijného programu môže uplatniť.

Legislatívne vymedzenie profilu absolventa v sociálnej oblasti

Absolvent študijného programu môže pôsobiť v sociálnej oblasti ako vychovávateľ v zariadeniach určených na výkon sociálnoprávnej ochrany detí a ako kvalifikovaný odborník na vymedzených pozíciách v pôsobnosti orgánu sociálnoprávnej ochrany detí. Pôsobenie sociálneho pedagóga v rezorte práce, sociálnych vecí a rodiny umožňuje zákon č.448/2008. *Z. z. o sociálnych službách*. V §84 *Kvalifikačné predpoklady a ďalšie vzdelávanie* odsek 4 písm. b) sa uvádza, že základné sociálne poradenstvo a pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov môže vykonávať fyzická osoba, ktorá má vysokoškolské vzdelanie získané štúdiom v bakalárskom študijnom programe alebo magisterskom študijnom programe zameranom na sociálnu prácu, **sociálnu pedagogiku**, špeciálnu pedagogiku, liečebnú pedagogiku, psychológiu. V zákone č.305/2005 *Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately* sociálny pedagóg v kvalifikačných predpokladoch priamo uvedený nie je. Podľa §93 tohto zákona výkon výchovných opatrení (§12-15) a výkon opatrovníctva a poručníctva (§20, 22) môžu vykonávať fyzické osoby, ktoré získali vysokoškolské vzdelanie v študijnom odbore sociálna práca, psychológia, právo, verejná správa alebo **v študijných odboroch pedagogického zamerania**. Sociálny pedagóg ako absolvent študijného odboru pedagogického zamerania je v tomto prípade kvalifikovaný vykonávať výchovné opatrenia, opatrovníctvo a poručníctvo.

V súčasnej etape profilácie pozície sociálneho pedagóga v sociálnej oblasti, absolvent študijného programu nie je kvalifikovaný pre sprostredkovanie náhradnej rodinnej starostlivosti a realizáciu sociálnej kurately detí, keďže túto činnosť podľa uvedeného zákona môžu vykonávať

výlučne absolventi sociálnej práce (§93, odsek 2). Ako uvádza A. Škoviera (2008), kvalifikovanosť absolventov sociálnej práce pri tomto výkone možno spochybníť, keďže 58% detí umiestnených do detských domovov a prevýchovných zariadení má poruchy správania (Škoviera 2007). Výber zariadenia pre ústavnú starostlivosť či výkon opatrenia by mal zodpovedať výchovným potrebám a možnostiam dieťaťa, o čom by v tomto prípade kvalifikovanejšie rozhodol sociálny pedagóg, liečebný pedagóg či špeciálny pedagóg.

S výkonom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately súvisí činnosť detských domovov a krízových stredísk. Absolvent študijného programu *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo* môže pôsobiť v týchto zariadeniach ako vychovávateľ, pričom podľa platnej legislatívy (vyhláška MŠ SR č.437/2009 Z.z.⁹) potrebuje získať špeciálno-pedagogickú spôsobilosť. Rovnaké kvalifikačné požiadavky musí spĺňať vychovávateľ v špeciálnych výchovných zariadeniach (liečebno-výchovné sanatórium, diagnostické centrum, reedukačné centrum). Vzhľadom k potrebám praxe, aktuálnou úlohou je etablovanie sociálneho pedagóga a legislatívne ukotvenie jeho pozície v sociálnej oblasti.

Popri štátnom a súkromnom sektore, sociálny pedagóg môže nájsť uplatnenie v mimovládnych organizáciách a občianskych združeniach. V súčasnosti na Slovensku pôsobia stovky detských a mládežníckych občianskych združení a mimovládnych organizácií, ktoré poskytujú široké možnosti uplatnenia sociálneho pedagóga. Absolvent študijného programu môže zároveň iniciovať vznik nového združenia a pôsobiť v ňom.

Na základe legislatívnych možností uplatnenia absolventa študijného programu *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo*, študenti v rámci Priebežnej praxe II absolvujú prax v detskom domove, na oddelení sociálnoprávnej ochrany pri ÚPSVaR a vo vybranom občianskom združení. Prax v detskom domove je možné alternovať s krízovým strediskom alebo diagnostickým centrom.

Študenti absolvujú organizačne zabezpečenú prax v okolí sídla univerzity alebo si ju vybavujú samostatne v mieste bydliska. Individuálne vybavenie praxe kladie na študenta zvýšené organizačné požiadavky, avšak umožňuje mu zorientovať sa v potenciálnych pracovných príležitostiach v regióne a predstaviť sa potenciálnym zamestnávateľom.

⁹ Vyhláška MŠ SR č. 437/2009 Z. z ktorou sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre jednotlivé kategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov.

2.1 Ciele, obsahové zameranie a organizácia

Samotnej realizácii priebežnej praxe predchádza informačné stretnutie, na ktorom je študent oboznámený so zameraním, organizáciou, časovým harmonogramom a požiadavkami na vypracovanie záznamov z praxe. Priebežná prax II sa realizuje na oddelení sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately pri ÚPSVR, v detskom domove alebo krízovom stredisku, prípadne diagnostickom centre pri individuálnom zabezpečení praxe a občianskom združení. Časová dotácia kurzu je 36 hodín. V každom zariadení študent hospituje rovnaký počet hodín.

Cieľom priebežnej praxe je oboznámiť sa s:

- činnosťou organizácie/zariadenia/združenia;
- štruktúrou, spôsobom organizácie a riadenia;
- prostredím, priestormi a materiálnym vybavením;
- legislatívou;
- základnou dokumentáciou;
- s priebehom jednotlivých odborných činností;
- personálnym obsadením;
- náplňou práce pedagogických/odborných zamestnancov;
- špecifikami prijímateľov služieb.

Jednotlivé ciele Priebežnej praxe II študent napĺňa priamou hospitáciou v zariadeniach a vypracovaním záznamov z praxe. Pokiaľ študent realizuje prax skupinovú formou, záznamy z pozorovania činnosti môžu byť vypracované spoločne. Príprava výstupu a záverečná analýza majú charakter samostatnej práce.

2.2 Charakteristika zariadení

Výber zariadení v rámci Priebežnej praxe II v pôsobnosti rezortu práce, sociálnych vecí a rodiny súvisí so sociálnoprávnou ochranou detí a sociálnou kuratelou, ktorú organizačne zabezpečujú oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri ÚPSVaR. Vzhľadom na širokospektrálne zameranie činnosti týchto oddelení sa študenti zameriavajú na úkony súvisiace s obsahom štúdia a kvalifikačnými predpokladmi v zmysle platnej legislatívy.

Opatrenia sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately podľa zákona č. 305/2005 Z. z. sa vykonávajú v detskom domove, krízovom stredisku a resocializačnom stredisku¹⁰. V rámci rezortu školstva sociálnoprávnu ochranu vykonávajú diagnostické centrá, keďže do zariadenia je možné prijať dieťa, okrem iného, na základe rozhodnutia súdu o predbežnom opatrení alebo výchovnom opatrení. Prax v detskom domove, krízovom stredisku a diagnostickom centre má etické limity, keďže zasahuje do súkromia detí, niektoré zariadenia majú preto výhrady k realizácii praxe. Pokiaľ študent plánuje zabezpečiť si individuálne prax v niektorom z týchto zariadení, je vhodné sa o tejto možnosti vopred informovať.

Sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelu vykonávajú aj niektoré občianske združenia napr. Úsmev ako dar a Návrat. Viaceré detské a mládežnícke občianske združenia však vykonávajú primárnu prevenciu, keďže sa zameriavajú na výchovu detí a mládeže vo voľnom čase, pričom mnohé z nich majú charakter sociálno-pedagogickej činnosti, napríklad nízkoprahové zariadenia.

V nasledujúcich podkapitolách stručne priblížime činnosť jednotlivých zariadení a občianskych združení, v ktorých prebieha priebežná prax.

2.2.1 Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri úrade práce, sociálnych vecí a rodiny

Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri ÚPSVR zabezpečuje sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelu. Podľa zákona č.305/2005 Z. z. sociálnoprávna ochrana predstavuje súbor opatrení na zabezpečenie *ochrany dieťaťa* (napr. dočasné alebo trvalé vyňatie dieťaťa z rodiny z dôvodu zanedbania, týrania, zneužívania), *výchovy a všestranného vývinu dieťaťa v prirodzenom rodinnom prostredí* (napr. nariadenie výchovného opatrenia, špecializovanej ambulantnej starostlivosti) a *sprostredkovanie náhradného výchovného prostredia* (napr. osvojenie, náhradná osobná starostlivosť, pestúnska starostlivosť, náhradná inštitucionálna starostlivosť). Orgán sociálnoprávnej ochrany sa organizačne člení na úseky, súčasťou oddelenia je referát poradensko-psychologických služieb.

Úkony sociálnoprávnej ochrany sledujú v zmysle Dohovoru OSN¹¹ najvyšší záujem dieťaťa. Vo vzťahu k profilu absolventa a kvalifikačným predpokladom môžeme spomenúť nasledovné úkony:

- funkciu kolízneho opatrovníka,

¹⁰ Tento typ zariadenia nie je zahrnutý do obsahu kurzu, keďže svojím zameraním presahuje profil absolventa študijného programu *Sociálna pedagogika a vychovávateľstvo*.

¹¹ Dohovor o právach dieťaťa, OSN, 1989.

- funkciu opatrovníka,
- funkciu poručníka maloletému bez sprievodu,
- funkciu opatrovníka v trestnom konaní.

Činnosť kolízneho opatrovníka vymedzuje zákon č.36/2005 Z. z. *o rodine*. Kolízny opatrovník podáva návrh na úpravu výkonu rodičovských práv a povinností, navrhuje, ktorému z rodičov má súd zveriť dieťa do starostlivosti a ako má každý z rodičov prispievať na jeho výživu. Opatrovník presadzuje záujmy dieťa pri podávaní návrhu súdu o osvojiteľnosti.

Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podáva návrhy na súd vo veci:

- vydania predbežného opatrenia,
- začatia konania o splnení podmienok osvojiteľnosti,
- nariadenia ústavnej starostlivosti alebo zrušenia ústavnej starostlivosti,
- uloženia výchovného opatrenia alebo zrušenia výchovného opatrenia uloženého súdom,
- vykonania zásahu do rodičovských práv a povinností.

Pre nápravu správania dieťa a rodinných pomerov orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately môže nariadiť výchovné opatrenie, najčastejšie ide o napomenutie dieťa a jeho rodičov alebo môže nariadiť dieťaťu odbornú diagnostiku v špecializovanej ambulatnej starostlivosti, liečbu v špecializovanej ambulatnej starostlivosti, účasť na výchovnom alebo sociálnom programe. Na realizácii výchovného opatrenia sa môže podieľať aj akreditovaný subjekt, napr. občianske združenie. Po ukončení výchovného opatrenia orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sleduje, či pretrvávajú jeho účinky na dieťa. Pokiaľ výchovné opatrenie nebolo účinné, súd môže dočasne vyňať dieťa z osobnej starostlivosti rodičov a nariadiť mu pobyt v diagnostickom centre, v špecializovanom zariadení (napr. reedukačné centrum) alebo v resocializačnom stredisku pre drogovu závislých (zákon č.36/2005 Z. z. *o rodine*). Pobyt dieťa v diagnostickom a špecializovanom zariadení môže trvať najviac 6 mesiacov. Ak pobyt v zariadení nevedol k náprave dieťa, orgán sociálnoprávnej ochrany detí môže navrhnúť súdu nariadenie náhradnej starostlivosti.

V rámci zabezpečenia náhradného rodinného prostredia orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vykonáva viaceré odborných činností: vedie evidenciu detí, ktorým je možné sprostredkovať náhradnú rodinnú starostlivosť, pripravuje dieťa na náhradnú rodinnú starostlivosť, vedie evidenciu žiadateľov, ktorí majú záujem stať sa osvojiteľmi alebo pestúnmi, realizuje prípravu žiadateľov, rozhoduje o zaradení žiadateľa do zoznamu žiadateľov, sprostredkuje kontakt žiadateľa s dieťaťom a sprostredkúva medzištátne osvojenie. O každom dieťati je vedená spisová dokumentácia, súčasťou ktorej je rozhodnutie súdu o predbežnom opatrení, resp. nariadení o ústavnej starostlivosti, rozhodnutie súdu o osvojiteľnosti dieťaťa, ak bolo vydané, sociálna správa

o dieťaťi, správa o zdravotnom stave dieťaťa, rodný list dieťaťa, obrazový a zvukový záznam o dieťaťi, fotografia dieťaťa a správa o príprave dieťaťa na náhradnú rodinnú starostlivosť. Podobná spisová dokumentácia je vedená o žiadateľoch o osvojenie či pestúnsku starostlivosť. Jej súčasťou je napr. správa o zdravotnom stave žiadateľa, doklad o majetkových pomeroch, odpis z registra trestov, vyjadrenie obce o spôsobe života žiadateľa. Súčasťou procesu sprostredkovania náhradnej starostlivosti je kontrola pomerov žiadateľa v jeho domácom prostredí. V súvislosti so zabezpečením náhradného rodinného prostredia, orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately spolupracuje so zariadeniami, v ktorých sa evidované deti nachádzajú, najčastejšie ide o detský domov, krízové stredisko, resocializačné stredisko.

Vybrané odborné činnosti sú uvedené súhrnne, keďže ich obsah a rozsah je oveľa širší. Podrobnosti výkonu odborných činností orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vymedzuje zákon č.305/2005 Z. z.

2.2.2 Detský domov

Detský domov je zariadenie, ktoré sa najčastejšie spája s náhradnou inštitucionálnou starostlivosťou. Podľa platnej legislatívy (zákon č.305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately), detský domov okrem rozhodnutia súdu o ústavnej starostlivosti je určený aj na výkon rozhodnutia súdu o predbežnom opatrení a výchovnom opatrení. Podľa údajov MPSVR (2009) najviac detí do detských domov sa prijíma na základe predbežného opatrenia a najmenej z dôvodu výchovného opatrenia¹². Z hľadiska veku do detského domova sú umiestňované deti od narodenia po 18 rokov¹³. Dĺžka pobytu dieťaťa v zariadení závisí od konkrétneho súdneho rozhodnutia a podľa štatistík z roku 2016 činila 4,23 roka. Po dovŕšení plnoletosti môže byť ústavná starostlivosť predĺžená do 19. roku života, prípadne mladý dospelý môže požiadať detský domov o poskytovanie starostlivosti až do osamostatnenia sa, najdlhšie do 25 rokov. Osamostatnením sa rozumie zabezpečenie si bývania a schopnosť samostatne sa živiť.

Deti s nariadenou ústavnou starostlivosťou, pokiaľ sú právne voľné, môžu byť osvojené. Môžu sa vrátiť aj do vlastných rodín, ak rodičia v súdom určenej lehote upravia sociálne a rodinné dôvody, na základe ktorých bolo dieťa z rodiny vyňaté. Avšak, ak v stanovenej lehote nedôjde

¹² V roku 2008 bolo do detských domovov prijatých 20 detí na základe výchovného opatrenia, 419 na základe nariadenia súdu o ústavnej starostlivosti, 897 na základe predbežného opatrenia. *Koncepcia ústavnej starostlivosti na roky 2009-2012*. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, 2009.

¹³ Napr. v roku 2016 do detských domovov do 1 roku veku bolo umiestnených 303 detí, od 2 do 3 rokov – 90 detí, od 4 do 6 rokov – 121 detí, od 7 do 15 rokov – 452 detí, od 16 do 18 rokov – 87 detí. Dostupné na: http://www.upsvar.sk/detske-domovy-a-ine-zariadenia/detske-domovy/vybrane-statisticke-ukazovatele.html?page_id=130708 . [Cit. 2017-12-10]

k úprave pomerov zo strany rodičov, dieťa môže byť zverené do náhradnej osobnej starostlivosti alebo pestúnskej starostlivosti (zákon č.36/2008 Z.z. o rodine). Náhradnú osobnú starostlivosť obvykle vykonávajú príbuzní dieťaťa, pestúnsku starostlivosť fyzické osoby, ktoré majú záujem stať sa pestúnmi a splňajú ustanovené predpoklady.

Detské domovy od 90-tych rokov 20. storočia prešli transformáciou z internátneho typu na rodinný typ, ktorý sa viac približuje životu v rodine, aj keď s životom v rodine, najmä po psychologickú stránku, je neporovnateľný. Preklenúť rozdiely medzi životom dieťaťa v inštitucionálnom prostredí a rodine má profesionálne rodičovstvo, ktoré podľa poslednej novelizácie zákona č.305/2005 Z. z. zákonom č.466/2008 Z. z. má prednosť pred inštitucionálnymi podmienkami. Podľa §53 tohto zákona má byť profesionálne rodičovstvo poskytnuté pre každé dieťa, ktoré sa prijíma do zariadenia vo veku do šiestich rokov (výnimkou sú deti vyžadujúce špecializovanú starostlivosť alebo deti v súrodeneckých vzťahoch). Podľa dlhodobých strategických plánov MPSVaR v roku 2016 sa mala táto hranica zvýšiť na osem rokov, k realizácii tohto návrhu však nedošlo¹⁴. Pre vykonávanie profesionálneho rodičovstva postačuje úplné stredné vzdelanie a absolvovanie prípravy na profesionálne vykonávanie náhradnej starostlivosti v určenom rozsahu. Vysokoškolské vzdelanie pre vykonávanie profesionálneho rodičovstva sa vyžaduje v prípade, ak ide o deti vyžadujúce špecifickú starostlivosť (napr. deti s poruchami správania, týrané, zneužívané).

Starostlivosť o deti v detských domovoch sa realizuje v *samostatných skupinách, samostatných diagnostických skupinách* alebo *špecializovaných samostatných skupinách*. Každá zo skupín má svoje poslanie a špecifiká. Samostatná diagnostická skupina je určená pre vhodné a zodpovedajúce zaradenie dieťaťa buď do profesionálnej rodiny, samostatnej či špecializovanej skupiny alebo na preradenie do iného zariadenia. Diagnostická činnosť sa uskutočňuje spravidla v trvaní 12 týždňov. Špecializované samostatné skupiny sa môžu zriaďovať osobitne pre:

- deti s poruchami správania;
- deti týrané, zneužívané alebo na nich boli spáchané trestné činy;
- deti s duševnými poruchami, mentálnym postihnutím, zmyslovým postihnutím;
- deti drogovu alebo ináč závislé po ukončení liečby;
- pre maloletých bez sprievodu, ktorí vyžadujú osobitnú starostlivosť z dôvodu jazykových, kultúrnych či náboženských odlišností¹⁵.

¹⁴ Koncepcia zabezpečovania výkonu súdnych rozhodnutí v detských domovoch na roky 2012 – 2015.

¹⁵ Podľa údajov MPSVaR (2009) v detských domovoch v roku 2008 boli zriadené špecializované skupiny pre deti s poruchami správania (17), deti s postihnutím (74) a maloletých bez sprievodu (3).

Od roku 2009 sa od počtu skupín odvodzuje názov zariadenia: domov detí alebo centrum detí (zákon č.305/2005 Z. z., §51). Domov detí je možné zriadiť nanajvýš pre 2 skupiny, centrum detí pre viac skupín s maximálnym počtom 40 detí. Podľa údajov MPSVaR v roku 2016, zariadenia s počtom nad 5 skupín tvorili 17,46% zo všetkých zariadení a bolo v nich umiestnených spolu 531 detí z celkového počtu 3276¹⁶.

Detské domovy sprostredkujú chovancom aj rodinný typ výchovy prostredníctvom inštitútu profesionálneho rodičovstva. Profesionálni rodičia sú zamestnancami detského domova, avšak starostlivosť o dieťa zabezpečujú v domácom prostredí. V zmysle platnej legislatívy na profesionálnych rodičov sú kladené iné kvalifikačné nároky, než na vychovávateľov. Profesionálne rodičovstvo môže vykonávať fyzická osoba, ktorá má úplné stredné vzdelanie a absolvovala prípravu na profesionálne vykonávanie náhradnej starostlivosti v rozsahu 60 hodín alebo osoba, ktorá okrem ukončeného úplného stredného vzdelania spĺňa osobitný kvalifikačný predpoklad (pedagogické vzdelanie) a absolvovala prípravu na profesionálne vykonávanie náhradnej starostlivosti v rozsahu 40 hodín.

Profesionálne rodičovstvo bolo uzákonené v roku 1996. Od roku 2000 po rok 2016 sa počet detí v profesionálnych rodinách znásoboval. Napriek tomu, že profesionálne rodičovstvo má prednosť pred umiestnením dieťaťa v zariadení, v roku 2016 bolo v profesionálnych rodinách umiestnených 30,94% detí, teda väčšia časť je stále v inštitucionálnom prostredí¹⁷. Dlhodobou víziou MPSVaR sú detské domovy založené na sieti profesionálnych rodín. Časť detských domovov, najmä v pôsobnosti súkromného zriaďovateľa, už túto víziu napĺňa.

Organizácia činnosti v detskom domove

Život dieťaťa v detskom domove prebieha v skupine. V minulosti, keď detské domovy patrili pod rezort školstva, sa používal názov výchovná skupina, v súčasnosti je to samostatná skupina (neoficiálne aj rodinná bunka). Samostatná skupina v domove detí by mala obývať samostatný rodinný dom. V centre detí sú to rekonštruované bytové jednotky so samostatnou kuchyňou, obývacou izbou, izbami pre deti a sociálnym zariadením. Nové usporiadanie života skupiny, v porovnaní s tzv. internátnym typom detského domova z minulosti, kladie veľký dôraz na samostatnosť detí a sebaobslužné činnosti. Každé dieťa, v závislosti od veku, má povinnosti pri zabezpečovaní života skupiny. Deti sa pravidelne podieľajú na domácich prácach, nakupovaní

¹⁶ Počet skupín v objektoch detských domovov. Dostupné na: http://www.upsvar.sk/detske-domovy-a-ine-zariadenia/detske-domovy/vybrane-statisticke-ukazovatele.html?page_id=130708 . [Cit. 2017-12-10].

¹⁷ Počet detí a mladých dospelých v jednotlivých formách starostlivosti DeD. Dostupné na: http://www.upsvar.sk/detske-domovy-a-ine-zariadenia/detske-domovy/vybrane-statisticke-ukazovatele.html?page_id=130708 . [Cit. 2017-12-10]

a iných bežných činnostiach. Týmto si vytvárajú pracovné návyky a pripravujú sa na samostatný život. Aby sa naučili hospodáriť s peniazmi, od 6-tich rokov dostávajú vreckové, ktoré sa odvodzuje od životného minima pre nezaopatrené dieťa a veku dieťaťa.

Deti, ktoré sú umiestňované do detského domova, často pochádzajú z málo podnetného prostredia. Mnohé z nich sú traumatizované či zanedbané, niektoré vyžadujú špecializovanú starostlivosť, napríklad z dôvodu postihnutia či poruchy. Odbornú starostlivosť v detskom domove zabezpečujú psychológovia, špeciálni pedagógovia, liečební pedagógovia. Hlavnú činnosť s dieťaťom vykonáva vychovávateľ. V jednej skupine pôsobia dvaja vychovávatelia a jeden pomocný vychovávateľ. Podľa vyhlášky č.643/2008 Z. z. v jednej samostatnej skupine môže byť maximálne 10 detí, v samostatnej diagnostickej a špecializovanej samostatnej skupine maximálne 8 detí.

Vychovávateľ v detskom domove vytvára podmienky pre záujmovú, rekreačnú, oddychovú činnosť a prípravu na vyučovanie. Deti sa zúčastňujú záujmovej činnosti v čase mimo vyučovania v škole, centre voľného času, základnej umeleckej škole. Individuálna výchova sa realizuje podľa plánu rozvoja osobnosti dieťaťa. Každé dieťa má určeného vychovávateľa, ktorý plán zostavuje a priebežne, najmenej jedenkrát mesačne, vyhodnocuje. Detský domov určuje pre deti denný časový harmonogram počas pracovného týždňa a víkendov. Život detí v skupine je ovplyvnený spoločnými pravidlami a zvyklosťami, napríklad spoločné zhodnotenie dňa a pod. Vo vnútorných predpisoch detskej domovy určujú práva a povinnosti detí a špecifické požiadavky, ktoré vyplývajú z potrieb daného zariadenia.

Detský domov vytvára podmienky pre stretávanie sa detí s rodičmi, prarodičmi, súrodencami a inými blízkymi osobami. Detský domov môže umožniť dieťaťu pobyt u rodičov, ak je to pre dieťa vhodné a účelné. V takom prípade je detský domov povinný oznámiť orgánu sociálnoprávnej ochrany čas, miesto a dĺžku pobytu dieťaťa u rodičov. Ak je to v záujme dieťaťa, rodič sa môže stretnúť s dieťaťom iba v detskom domove za prítomnosti zamestnanca.

Po ukončení pobytu, dosiahnutím plnoletosti, môže mladý dospelý na základe súhlasu udržiavať s detským domovom kontakt.

2.2.3 Krízové stredisko

Krízové strediská vznikli na základe zákona č.195/1998 Z. z. *o sociálnej pomoci*. Od roku 2005 sú riadené zákonom č.305/2005 Z. z. *o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele*. Krízové strediská zabezpečujú starostlivosť o dieťa, rodinu a plnoletú fyzickú osobu, ktorá sa nachádza v krízovej životnej situácii. Do krízového strediska môže byť dieťa umiestnené na

základe rozhodnutia súdu o predbežnom opatrení alebo výchovnom opatrení. Ako poukazuje A. Škoviera (2007), týmto možno krízové strediská považovať za súčasť náhradnej inštitucionálnej výchovy. Starostlivosť o deti v krízových strediskách sa realizuje aj v profesionálnych rodinách.

Krízové strediská sa zriaďujú pre konkrétne cieľové skupiny alebo sa špecializujú na určitú vekovú kategóriu či pomoc v určitých krízových situáciách, napríklad krízové strediská pre týrané matky s deťmi, krízové strediská pre deti. Podľa zákona č.305/2005 Z. z. v krízovom stredisku sa realizuje sociálna práca, odborná diagnostika, pomoc na zvládnutie krízy, špeciálne sociálne poradenstvo, výchova, pomoc pri príprave na vyučovanie, liečebno-výchovná starostlivosť a psychologická starostlivosť. Krízové stredisko vytvára podmienky pre záujmovú, rekreačnú a oddychovú činnosť detí. Povinnosťou krízového strediska je vypracovať individuálny plán na zvládnutie krízy, v ktorom sa určuje postup a metódy práce s dieťaťom/dospelým. Do plánu zvládnutia krízy je zahrnutá rodina dieťaťa.

Krízové strediská môžu poskytovať služby ambulantnou, celodennou alebo pobytovou formou. Väčšina krízových stredísk je zameraná na pobytovú formu. Príkladom ambulantného strediska je Linka detskej istoty.

Krízové strediská sú zriaďované pre nízky počet detí/dospelých. Z hľadiska starostlivosti, poskytovanej dieťaťu, sa približujú krátkodobej pestúnskej starostlivosti, ktorá má v zahraničí, napr. Veľkej Británii, dlhú tradíciu (Škoviera 2007). Niektoré krízové strediská sú podľa tohto vzoru zriadené ako sieť profesionálnych rodín.

Podľa údajov MPSVaR, sieť krízových stredísk tvorí aktuálne na základe platnej akreditácie 18 zariadení¹⁸.

2.2.4 Diagnostické centrum

Diagnostické centrum patrí medzi špeciálne výchovné zariadenia a spadá do pôsobnosti rezortu školstva. Z hľadiska charakteru vykonávaných činností úzko súvisí s detským domovom a krízovým strediskom. Absolvent štúdia sa môže uplatniť v diagnostickom centre ako vychovávateľ (vyžaduje sa špeciálno-pedagogická spôsobilosť). Vzhľadom k podobnej náplni práce vychovávateľa v detskom domove, krízovom stredisku a diagnostickom centre sa študent môže v rámci hospitácií zamerať na niektoré z týchto zariadení.

Diagnostické centrá vznikli v roku 1948 pod názvom sociodiagnostické ústavy. Od roku 1994 sú pomenované ako diagnostické centrá. Legislatívny rámec činnosti diagnostických centier

¹⁸ Dostupné na: http://www.upsvar.sk/detske-domovy-a-ine-zariadenia/ine-zariadenia.html?page_id=123893. [Cit. 2017-12-10]

určuje zákon č.245/2008 Z. z. *o výchove a vzdelávaní*. Špecifiká činnosti vymedzuje vyhláška č.323/2008 Z. z. *o špeciálnych výchovných zariadeniach*. Do diagnostického centra je možné prijať dieťa na základe žiadosti zákonného zástupcu, rozhodnutia súdu o predbežnom alebo výchovnom opatrení, na základe dohody so zariadením, v ktorom sa vykonáva rozhodnutie súdu.

Diagnostické centrum sa zriaďuje pre účel špeciálno-pedagogickej diagnostiky, ktorá má prispieť k návratu dieťaťa do rodiny alebo preradeniu do špecializovaného zariadenia, napr. detského domova, reedukačného centra. Zariadenie poskytuje psychologickú a psychoterapeutickú starostlivosť a zabezpečuje výchovno-vzdelávaciu činnosť. Súčasťou diagnostického centra je škola.

Život dieťaťa v diagnostickom centre prebieha v diagnostickej skupine, v ktorej môže byť najviac 8 detí. V jednom diagnostickom centre je možné zriadiť najviac 6 diagnostických skupín (vyhláška č.323/2008 Z. z.). Diagnostické centrá sa môžu zriaďovať pre deti do 15 rokov a pre deti od 15 rokov veku. Diagnostika dieťaťa v diagnostickom centre trvá spravidla 12 týždňov.

Vznik samostatných diagnostických skupín pri detských domovoch sčasti nahradil činnosť diagnostických centier, ktoré však naďalej zohrávajú dôležitú úlohu v školskom systéme špeciálnych výchovných zariadení.

Podľa údajov Ústavu informácií a prognóz školstva SR v roku 2017 na Slovensku pôsobilo päť diagnostických centier, z toho dve v Bratislave, jedno v Ružomberku, Lietavskej Lúčke a Košiciach¹⁹.

2.2.5 Nízkoprahové zariadenie

Nízkoprahové zariadenia predstavujú osobitnú formu práce s neorganizovanými deťmi a mládežou, ktorá má v podmienkach Slovenska krátku históriu. Asociácia nízkoprahových programov pre deti a mládež združuje 12 organizácií, ktoré prevádzkujú tzv. nízkoprahové kluby²⁰. Nízkoprahové kluby, označované aj ako centrá, pôvodne vznikli v USA a koncom 90-tych rokov minulého storočia, začali vznikať aj v Česku a na Slovensku. Označenie nízkoprahový vyjadruje absenciu bariér, ktoré sú častou príčinou nezáujmu špecifických skupín detí a mládeže o organizovanú činnosť (napríklad pravidelná účasť, aktívny charakter činnosti, poplatky apod.). Podľa Asociácie nízkoprahových programov detí a mládeže SR v nízkoprahových zariadeniach sa uplatňujú nasledovné princípy²¹:

¹⁹ Dostupné na: <https://www.cpppap-pd.sk/subor/adresar-lvs-dc-rd-pdf/>. [Cit. 2017-12-10]

²⁰ Dostupné na: <http://nizkoprah.sk/clenske-organizacie/>. [Cit. 2017-12-10]

²¹ Princípy nízkoprahových programov detí a mládeže. Dostupné na: <http://nizkoprah.sk/o-nas/>. [Cit. 2017-12-10]

- *Nízkoprahové naladenie pracovníkov:* akceptácia osobitostí návštevníkov, absencia očakávaní, ktoré návštevníci nemôžu naplniť, sprostredkovanie ponuky služieb zariadenia a napĺňanie potreby spolubytia.
- *Voľný vstup a pobyt v zariadení:* deti a mládež môžu navštevovať a zdržovať sa v zariadení kedykoľvek počas návštevných hodín, ktoré začínajú po skončení vyučovania alebo v neskorších popoludňajších hodinách. V niektorých zariadeniach sú vymedzené návštevné hodiny pre deti a osobitne pre mládež.
- *Bezpečie:* klub predstavuje pre deti a mládež, ktoré obvykle trávia voľný čas na ulici, pokojné a bezpečné miesto na stretávanie sa, vzájomnú komunikáciu a zdieľanie.
- *Pasivita je prípustná:* deti a mládež nie sú nútené k činnosti, ale pozývané. V prípade nezájmu o ponúknutú činnosť môžu ostať pasívne, využiť dostupné vybavenie či priestor.
- *Pravidelná dochádzka nie je podmienkou:* deti a mládež môžu navštevovať zariadenie nepravidelne, sporadicky, podľa záujmu, resp. počasia (časť neorganizovaných detí a mládeže za priaznivého počasia zariadenie nenavštevuje).
- *Pravidlá:* počas pobytu v zariadení sa návštevníci riadia pravidlami, ktoré vymedzujú nevhodné spôsoby správania sa.
- *Poplatky a služby:* vstup do zariadenia a činnosť v zariadení nie je spoplatnená. V prípade jednorazového poplatku, spojeného napríklad so zabezpečením činnosti mimo zariadenia, majú nízkoprahové kluby vypracované postupy na ich náhradu, ak návštevník nie je schopný alebo ochotný ho uhradiť.
- *Zaručená anonymita:* návštevník nie je evidovaný na základe osobných údajov. Výnimkou sú organizované výlety alebo letné tábory, kde sa osobné údaje vyžadujú pre zabezpečenie príslušného poistenia. Pracovníci nízkoprahových zariadení evidujú iba počty návštevníkov, ktoré slúžia ako podklady k vykazovaniu činnosti.
- *Participácia klientov:* návštevník je motivovaný a aktivizovaný k aktívnemu tráveniu voľného času a prijatiu zodpovednosti za vlastné konanie a správanie. Môže ísť napríklad o spoločné vytváranie programu, úpravu interiéru a vybavenia klubu atď.

Väčšina nízkoprahových zariadení vzniká na sídliskách a lokalitách s vysokou mierou výskytu neorganizovaných detí a mládeže, resp. špecifických skupín, pre ktoré sú inštitucionálne zariadenia z rôznych dôvodov nedostupné. Ojedinele nízkoprahové zariadenia vznikli aj pri centrách voľného času. Nízkoprahové kluby obvykle zriaďujú občianske združenia.

2.2.6 Občianske združenie

Občianske združenie predstavuje najrozšírenejšiu formu neziskovej organizácie. Zahŕňa všetky oblasti spoločenského života a má nezastupiteľnú úlohu na fungovaní a rozvoji spoločnosti. V súčasnosti sú na Slovensku registrované tisícky občianskych združení, významná časť z nich orientuje svoju činnosť na deti a mládež. Tieto združenia sa označujú aj ako detské a mládežnícke. História združovania má na Slovensku relatívne dlhú tradíciu, avšak obrovský nárast počtu združení nastal až po roku 1989, teda po zmene politického režimu, ktorý po viac než štyri desaťročia zakazoval všetky formy združovania okrem štátom riadených a organizovaných. Legislatívny rámec činnosti občianskych združení vymedzuje zákon č.83/1990 Z. z. o *združovaní občanov*. V zmysle zákona sa občania môžu združovať v spolkoch, spoločnostiach, zväzoch, hnutiach, kluboch, občianskych združeniach a odborových organizáciách. Základným dokumentom občianskeho združenia sú stanovy. Vznik a zánik občianskeho združenia sa registruje na Ministerstve vnútra SR.

V Priebežnej praxi II sa pozornosť sústreďuje na občianske združenia, v predmete záujmu ktorých sú deti a mládež. Najčastejšie ide o združenia formatívneho zamerania, napríklad Laura, eRko, Slovenský skauting, Strom života, Tulipánci a ďalšie. Niekoľko občianskych združení má celoslovenskú pôsobnosť, ostatné regionálnu alebo miestnu. Keďže detské a mládežnícke združenia sa významným spôsobom podieľajú na aktívnom využívaní voľného času detí a mládeže a ich formovaní, štát prostredníctvom MŠVVaŠ SR finančne podporuje najaktívnejšie z nich. Podľa údajov Centra vedecko-technických informácií SR sú to nasledovné združenia²²:

- Asociácia pre mládež, vedu a techniku AMAVET,
- Centrum komunitného organizovania,
- Demokratické fórum mladých,
- Detská misia,
- Detská organizácia Fénix,
- DOMKA – združenie saleziánskej mládeže,
- EFFETA – stredisko sv. Františka Saleského,
- eRko – hnutie kresťanských spoločenstiev detí,
- Ideálna mládežnícka aktivita IMA,
- INEX Slovakia,
- Keric,

²² Dostupné na: www.cvtisr.sk/buxus/docs/OddMladezASport/Mladez/OZ/oz_adresar.pdf. [Cit. 2017-12-10]

- Klub Prieskumník Pathfinder,
- Kresťanskodemokratická mládež,
- Laura, združenie mladých,
- Mladí sociálni demokrati,
- Mládež ulice,
- NODAM- združenie detí a mládeže,
- Občiansko – demokratická mládež,
- Občianske združenie „Ivánska 21“,
- Občianske združenie Labyrint,
- Občianske združenie Poza školu,
- Priateľ,
- Rada mládeže,
- Slovenská debatná asociácia,
- Slovenská asociácia športu na školách,
- Slovenský skauting,
- Spoločenstvo evanjelickej mládeže,
- Sme takí akí sme,
- Spoločenstvo života,
- Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar,
- Strom života,
- Vidiecka rozvojová aktivita VYDRA,
- YMCA na Slovensku,
- Združenie kresťanských spoločenstiev mládeže,
- Združenie mariánskej mládeže,
- Zväz skautov maďarskej národnosti.

Vzhľadom na sociálnoprávny charakter priebežnej praxe môže študent hospitovať aj v združeniach, ktoré sa zameriavajú na pomoc deťom a mládeži v krízových životných situáciách, napríklad Úsmev ako dar, Návrat, Asociácia náhradných rodín.

2.3 Metodické usmernenie k záznamom z praxe

Študent sa zúčastňuje hospitácií priebežne, podľa určeného harmonogramu (študent v externej forme štúdia si určuje harmonogram individuálne po dohode s konkrétnymi

zariadeniami). Svoju účasť v zariadení študent zaznamenáva do záznamu *Potvrdenie o absolvovaní hospitácií a výstupov v rámci priebežnej praxe II* (Príloha č. 10).

POTVRDENIE O ABSOLVOVANÍ HOSPITÁCIÍ A VÝSTUPU V RÁMCI PRIEBEŽNEJ PRAXE II

Študent : _____

Dátum	Zariadenie	Aktivity H/V	Podpis vychovávateľa/ poskytovateľa praxe

V zázname študent uvedie dátum hospitácie, názov zariadenia a typ pozorovanej aktivity, napríklad záujmová činnosť, oddychová činnosť, príprava na vyučovanie, informačné stretnutie, súdne pojednávanie atď. Účasť študenta na hospitácii písomne potvrdzuje pracovník zariadenia. Súčasťou potvrdenia je odťahok pečiatky zariadenia.

Študent vypracuje záznamy z hospitácií v troch zariadeniach. Celkový počet záznamov závisí od počtu pozorovaní, rozsah záznamov z jednotlivých zariadení je určený obsahom pozorovaných javov. Štruktúra jednotlivých záznamov je diferencovaná podľa typu zariadenia. Súčasťou záznamov je informačný materiál ku každému hospitovanému zariadeniu, ktorý študent vypracuje na základe úvodného stretnutia s manažmentom zariadenia, rozhovorov so zamestnancami a deťmi, samoštúdiá verejne dostupných a poskytnutých materiálov. Štruktúra informačného materiálu je uvedená osobitne pri každom zariadení.

2.3.1 Záznamy z hospitácií v detskom domove

V rámci hospitácií v detskom domove, krízovom stredisku alebo diagnostickom centre sa študent oboznamuje s organizačnou a procesnou stránkou činnosti zariadenia, ktoré zároveň tvoria východisko k vypracovaniu informačného materiálu:

- so štruktúrou, spôsobom organizácie a riadenia,
- s legislatívou,
- základnou dokumentáciou,

- s prostredím, priestormi a materiálnym vybavením,
- s časovým harmonogramom činností,
- s priebehom jednotlivých činností,
- s personálnym obsadením,
- s kvalifikačnými predpokladmi zamestnancov,
- s náplňou práce vychovávateľov,
- sociálnym zázemím detí z výchovnej skupiny,
- školským prospechom detí vo výchovnej skupine,
- záujmami detí z výchovnej skupiny,
- s úrovňou sociálnych zručností detí,
- so spôsobmi riešenia výchovných problémov v skupine.

Záznamy z hospitácií majú byť detailné, preto ak je to možné, treba ich vypracovať v deň pozorovania činnosti. Dlhší odstup, napríklad ďalší deň, sa neodporúča, keďže presnosť záznamov by už mohla byť znížená. Pri každom zázname študent uvedie dátum, výchovnú skupinu, počet detí, vekové rozpätie a typ pozorovanej aktivity, napríklad rekreačná činnosť, záujmová činnosť, oddychová činnosť, príprava na vyučovanie. Študent uvedie iba tie typy aktivít, ktoré pozoroval, čomu zodpovedá priložený popis. Jednotlivé záznamy treba očíslovať.

Príloha č. 11: Formulár na zaznamenávanie pozorovanej činnosti

ZÁZNAM Z POZOROVANIA VÝCHOVNEJ ČINNOSTI

Dátum:		
Názov útvaru :		Počet detí :
Vekové rozpätie detí:		
Pozorované aktivity:		
Záznam z pozorovanej činnosti		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť detí	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, dĺžka trvania a i.)

Záznamy z pozorovaných činností musia byť podrobné, t.j. študent musí presne a detailne opísať, ktoré úkony realizoval vychovávateľ a ako na nich reagovali deti. Záznamy môžu obsahovať aj priamu reč, resp. parafrázy dialógov. V poznámkach študent uvedie názov aktivity, ak bola pomenovaná, a zaradí ju do príslušnej oblasti, napríklad spoločenskovedná, prírodovedná a pod. Pri jednotlivých činnostiach študent zaznamenáva fázy, napríklad organizačná časť, motivácia, vlastná aktivita, zhodnotenie aktivity a dĺžku trvania činnosti.

Súčasťou záznamu je *rozbor činnosti*, v ktorom študent preukazuje, že vie zhodnotiť pozorovanú aktivitu z pedagogického hľadiska. Rozbor je zameraný na obsahovú a procesuálnu analýzu a celkové zhodnotenie činnosti.

Príloha č. 12: Formulár na zaznamenávanie rozboru činnosti

ROZBOR ČINNOSTI

<p>OBSAHOVÁ A PROCESUÁLNA ANALÝZA POZOROVANEJ ČINNOSTI</p> <p>Ciele činnosti: Obsah činnosti: Zameranie činnosti: Popis činnosti: Metódy: Výchovný štýl vychovávateľa: Vzťahy detí v skupine: Dynamika skupiny:</p>
<p>CELKOVÉ HODNOTENIE ČINNOSTI:</p> <p>Pozitíva: Negatíva: Návrhy na zlepšenie:</p>

Pri obsahovej a procesuálnej analýze študent uvedie:

- *ciele činnosti*: odporúča sa podľa typu aktivity uviesť aspoň 3 konkrétne ciele, môžu byť štruktúrované do kognitívnej, afektívnej a motorickej oblasti, prípadne sa môže využiť iný model;
- *obsah činnosti*: pri príprave na vyučovanie to môžu byť napríklad domáce úlohy, vychovávateľom navrhnuté cvičenia, didaktické hry; pri záujmovej činnosti, napríklad konkrétny výrobok, súťaž, hra a pod.;
- *zameranie a popis činnosti*: uviesť, do ktorej výchovnej oblasti činnosť patrí, pri popise činnosti vychádzať z jednotlivých fáz;

- *metódy*: identifikácia použitých metód, napríklad metóda rozhovoru, demonštrácie, požiadaviek, odmena, pochvala, pokarhanie, atď.;
- *výchovný štýl*: študent zdôvodní identifikovaný výchovný štýl;
- *vzťahy detí v skupine*: identifikácia súrodeneckých vzťahov, vzájomnej akceptácie členov skupiny, tolerancie, vzájomnej pomoci a pod.;
- *dynamika skupiny*: identifikácia vodcu skupiny, členov na periférii záujmu skupiny.

Pri celkovom hodnotení študent syntetizuje obsahovú a procesnú stránku pozorovanej činnosti. Pozornosť sústreďuje napríklad na primeranosť a náročnosť aktivity, úroveň motivácie a udržiavania záujmu o činnosť, výber metód a techník, materiálne zabezpečenie, individuálny prístup a pod. Celkové hodnotenie činnosti je zamerané na:

- *pozitíva*,
- *negatíva*,
- *návrhy na zlepšenie*.

2.3.2 Príprava výstupu v detskom domove

Súčasťou hospitácií v detskom domove je praktický výstup. Ak nie je možné realizovať ho individuálne, môže prebiehať vo dvojici. Ak študent z objektívnych dôvodov na strane hospitovaného zariadenia nemohol výstup realizovať, odovzdá modelovú prípravu.

Príloha č. 13: Formulár na prípravu výstupu

PRÍPRAVA VÝSTUPU V ZARIADENÍ

Dátum:	Určené pre vekovú skupinu:	
Zaradenie činnosti do harmonogramu dňa:		
Výchovno-vzdelávací cieľ činnosti:		
Pomôcky:		
Organizácia činnosti a metodický postup		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť detí	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)

Príprava výstupu je dôležitou súčasťou záznamov, keďže približuje schopnosť študenta aplikovať teoretické poznatky v praxi. Študent plánuje priebeh výstupu podľa jednotlivých etáp v závislosti od typu aktivity. Výstup má trvať min. 30 min. Počas výstupu môže študent využiť vlastné pomôcky alebo dostupné materiálne vybavenie v zariadení. Ak detský domov nemôže zabezpečiť potrebný materiál, študent si zvolí menej náročnú činnosť.

V príprave výstupu treba uviesť dátum, ak výstup bol realizovaný, a cieľovú vekovú skupinu. Pri zaradení do harmonogramu dňa treba uviesť typ činnosti. Cieľ činnosti má byť jasný a merateľný. Ak študent potrebuje pre realizáciu výstupu pomôcky, uvedie aké. Popis činnosti vychovávateľa a detí musí byť detailný, aby na jeho základe bolo možné prípravu použiť v praxi. Súčasťou prípravy je rozbor činnosti, kde študent analyzuje vlastnú činnosť, pokiaľ bola realizovaná. Formulár rozboru je identický so záznamami z pozorovania.

2.3.3 Záznamy z hospitácií na oddelení sociálnoprávnej ochrany pri ÚPSVaR

V rámci hospitácií na oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sa študent oboznamuje s organizačnou a procesnou stránkou činností zariadenia, ktoré zároveň tvoria východisko k vypracovaniu informačného materiálu:

- so štruktúrou, spôsobom organizácie a riadenia,
- s legislatívou,
- so základnou dokumentáciou,
- s prostredím, priestormi a materiálnym vybavením,
- s personálnym obsadením,
- s kvalifikačnými predpokladmi zamestnancov,
- s náplňou práce pracovníkov,
- s terénnou prácou zamestnancov.

Hospitácia na oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sa uskutočňuje prostredníctvom informačných stretnutí a účasti na súdnych pojednávaniach na okresnom súde. Pozorovanie administratívnej alebo terénnej činnosti pracovníkov nie je možné z dôvodu ich pracovnej vyt'ážnosti a etických dôvodov na strane účastníkov šetrení, ktorí obvykle nesúhlasia s prítomnosťou tretích osôb pri riešení krízových životných situácií. Na informačných stretnutiach sa študent oboznamuje s podmienkami vykonávania činnosti, legislatívou, internými predpismi, dokumentáciou, osobitosťami vykonávanej činnosti, atď. Následne sa zúčastňuje súdnych

pojednávaniu z občianskoprávnej oblasti, ktoré navštevuje v sprievode kolízneho opatrovníka oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podľa poskytnutého harmonogramu.

Z priebehu informačných stretnutí študent vypracuje stručný neštruktúrovaný záznam a ak mu boli poskytnuté materiály, vloží ich do prílohovej časti portfólia. Záznam zo súdneho pojednávania má neštruktúrovaný charakter, študent v ňom uvedenie:

- dátum pojednávania,
- predmet pojednávania,
- trvanie pojednávania,
- obsah a priebeh pojednávania.

Počet záznamov je determinovaný časovým rozsahom jednotlivých pojednávania.²³

2.3.4 Záznamy z hospitácií v občianskom združení

V rámci hospitácií v občianskom združení sa študent oboznamuje s organizačnou a procesnou stránkou činnosti združenia, ktoré zároveň tvoria východisko k vypracovaniu informačného materiálu:

- so zameraním a cieľmi;
- legislatívou, stanovami;
- základnou dokumentáciou;
- štruktúrou, spôsobom organizácie a riadenia;
- s prostredím, priestormi a materiálnym vybavením;
- s členskou základňou;
- s personálnym obsadením;
- s kvalifikačnými predpokladmi pracovníkov;
- s náplňou práce pracovníkov resp. dobrovoľníkov;
- s príležitostnými a pravidelnými aktivitami;
- s cieľovými skupinami;
- spoluprácou s inými inštitúciami;
- so spôsobmi prezentácie sa na verejnosti;
- s financovaním;
- s publikačnou činnosťou.

²³ Priemerný čas súdneho pojednávania sa pohybuje v rozmedzí 45-60 minút.

V občianskom združení študent pozoruje priamu výchovnú činnosť, t.j. priebeh jednotlivých aktivít. Pre vypracovanie záznamov použije formulár č. 11 a 12. Pokyny k ich vypracovaniu sú identické ako pri hospitácii v detskom domove.

2.3.5 Záznam z hospitovanej výchovnej situácie a analýza jej pedagogického riešenia

Súčasťou portfólia je aj podrobný popis výchovnej situácie a analýza jej pedagogického riešenia, ktorú mal študent možnosť sledovať v rámci hospitácií na praxi.

Príloha č. 8: Formulár na popis výchovnej situácie a analýzu jej pedagogického riešenia

VÝCHOVNÁ SITUÁCIA
POPIS VÝCHOVNEJ SITUÁCIE
ANALÝZA PEDAGOGICKÉHO RIEŠENIA VÝCHOVNEJ SITUÁCIE

Popis a analýza výchovnej situácie sú totožné s postupom v rámci Priebežnej praxe I. Študent popíše, zanalyzuje a zhodnotí jeden výchovný jav v rámci detského domova (krízového strediska alebo diagnostického centra) a občianskeho združenia. Následne navrhne iné spôsoby riešenia, ktoré by mohol vychovávateľ pri jeho riešení použiť.

2.3.6 Záverečná analýza

Cieľom záverečnej analýzy je zhodnotenie priebežnej praxe. Študent hodnotí:

- prínos priebežnej praxe z hľadiska študijného programu,
- ústretovosť inštitúcií a konkrétnych zamestnancov pri zabezpečovaní praxe,
- organizáciu a priebeh praxe,
- prepojenie teórie a praxe,
- význam hospitovaných zariadení pre jednotlivca, spoločnosť.

Príloha č. 9: Formulár na záverečnú analýzu praxe

ZÁVEREČNÁ ANALÝZA PRAXE

V záverečnej analýze študent uvedie:

- vlastné postrehy z jednotlivých pozorovaní,
- návrhy na zlepšenie priebehu priebežnej praxe (ak ich študent má).

V záverečnej analýze študent vypracuje SWOT analýzu vybraného hospitovaného zariadenia (pri každej oblasti treba uviesť min. 3 faktory):

- **S** (strengths) *silné stránky*: interné (vnútorné) podmienky zariadenia, napr. dostatok profesionálnych rodín, dobré materiálne a priestorové zabezpečenie, tím kvalifikovaných odborníkov s viacročnou praxou atď.;
- **W** (weaknesses) *slabé stránky*: interné (vnútorné) podmienky zariadenia, napr. nedostatočné priestorové podmienky, nízky počet pracovníkov, nedostatočná propagácia činnosti, atď.;
- **O** (opportunities) *príležitosti*: externé podmienky, napr. v oblasti legislatívy, finančných grantov, potrieb jednotlivca, spoločnosti, možnosti regiónu, atď.
- **T** (threats) *ohrozenia*: externé podmienky, napríklad nedostatočné spoločenské ocenenie, zlúčenie zariadení, nízky rozpočet, atď.

Záverečnú analýzu študent vypracuje individuálne.

2.3.7 Hodnotenie Priebežnej praxe II

K hodnoteniu kurzu Priebežnej praxe II študent odovzdá:

- potvrdenie o absolvovaní hospitácií a výstupu v rámci priebežnej praxe II;
- informačný materiál k detskému domovu;
- záznamy z hospitácií v detskom domove;
- prípravu výstupu v detskom domove;
- informačný materiál k orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately;
- záznamy zo súdnych pojednávaní;
- informačný materiál k občianskemu združeniu;
- záznamy z hospitácií v občianskom združení;
- záznam z hospitovanej výchovnej situácie a analýzu jej pedagogického riešenia;
- záverečnú analýzu pozorovania v zariadeniach.

Súčasťou portfólia z priebežnej praxe môžu byť prílohy. Do príloh študent zaradiť sprievodný materiál, ktorý získal v priebehu hospitácií, fotodokumentáciu, výrobok vyhotovený počas praktického výstupu apod.

Hodnotenie Priebežnej praxe II je zamerané na:

- kvalitu spracovania záznamov;
- obsažnosť vypracovaných úloh;
- autentickosť záznamov;
- formálnu úpravu.

3 SÚVISLÁ SOCIÁLNO-PEDAGOGICKÁ PRAX

Súvislá sociálno-pedagogická prax nadväzuje na *Priebežnú prax I* a *Priebežnú prax II*. Prax má praktický charakter, t.j. študent ju realizuje prostredníctvom výstupov a priamej výchovnej činnosti.

3.1 Ciele, obsahové zameranie a organizácia praxe

Cieľom súvislej praxe je nadobudnutie praktických skúseností a aplikácia osvojených vedomostí v konkrétnych výchovných situáciách. Študent absolvuje súvislú prax v rozsahu 80 hodín v dvoch zariadeniach podľa vlastného výberu. Výber prvého zariadenia vychádza z Priebežnej praxe I, výber druhého zariadenia z Priebežnej praxe II. Študent absolvuje prvých 40 hodín praxe v jednom zo školských výchovno-vzdelávacích zariadení:

- v školskom klube detí (pri štátnej, súkromnej, cirkevnej ZŠ);
- v centre voľného času (štátnom, súkromnom, cirkevnom);
- v školskom internáte (pri štátnej, súkromnej, cirkevnej ZŠ).

Obsah praxe v týchto zariadeniach sa uskutočňuje v úzkej spolupráci s cvičným pedagógom podľa plánu výchovnej činnosti zariadenia. Príprave výstupov má predchádzať štúdium výchovného programu zariadenia a samotnej realizácii výstupu predchádzajúce odobrenie cvičným pedagógom. V prípade, že samostatná realizácia výstupu nie je možná, študent realizuje výstup v spolupráci s cvičným pedagógom, pričom je dôležité, aby bol zreteľný a merateľný jeho vklad do výchovnej činnosti. V procese prípravy výstupov študent môže využiť konzultácie s organizátorom kurzu. Keďže súvislú prax si študent zabezpečuje individuálne, treba si zvoliť taký typ zariadenia, ktorý poskytuje maximálny priestor na výstupovú činnosť.

Rovnaký počet hodín študent absolvuje v jednom zo zariadení zo sociálnej oblasti:

- v detskom domove,
- v krízovom stredisku,
- v diagnostickom centre,
- v občianskom združení.

Súvislá prax na oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri ÚPSVaR nie je možná vzhľadom na charakter vykonávaných činností – šetrenia v rodinnom prostredí, výkon kolízneho opatrovníka na súdnom pojednávaní, atď. Zariadenia sociálnoprávnej ochrany detí majú pobytový charakter, s čím súvisí odlišný typ výchovnej činnosti v porovnaní so školskými zariadeniami. Výchovná činnosť je prednostne zameraná na zabezpečenie bežných potrieb dieťaťa, pričom starostlivosť o dieťa sa približuje podmienkam porovnateľným životu v rodine. Z tohto dôvodu prax v týchto zariadeniach má participatívny charakter. Študent si na každý deň praxe pripraví aspoň jednu edukačnú aktivitu, ktorú zrealizuje s celou výchovnou skupinou alebo niektorými jej členmi, vzhľadom na rôznorodé vekové zameranie detí v skupine. V prípade súvislej praxe v občianskom združení sa zohľadňuje charakter výchovnej činnosti. Pokiaľ študent absolvuje prax v dennom centre zriadenom občianskym združením, napríklad v nízkoprahovom centre, komunitnom centre a pod., postupuje podobne ako pri školskom zariadení. Podobne postupuje v prípade krúžkovej alebo inak organizovanej výchovnej činnosti. V prípade sociálnoprávnej orientácie občianskeho združenia študent realizuje participatívnu činnosť v súčinnosti s povereným pracovníkom.

3.2 Metodické usmernenie k portfóliu súvislej sociálno-pedagogickej praxe

Portfólio zo súvislej sociálno-pedagogickej praxe má dve samostatné časti. Prvú tvoria podklady a prípravy výstupov v školskom zariadení, druhú časť tvoria podklady a prípravy výstupov v zariadení sociálnoprávnej ochrany detí alebo občianskom združení. Ku každému zariadeniu študent vypracuje **informačný materiál** podľa nasledovnej štruktúry:

- charakteristika zariadenia;
- história a súčasnosť;
- organizácia zariadenia;
- cieľová skupina;
- činnosť zariadenia;
- personál zariadenia;

- spolupráca s inými inštitúciami.

V informačnej časti portfólia študent prezentuje vedomosti a praktické poznatky o konkrétnom zariadení. Študent má preukázať schopnosť identifikovať, selektovať a spracovať získané poznatky. Praktické poznatky pre spracovanie informačnej časti študent získava priamo v organizácii. Časť potrebných informácií je možné použiť z webovej stránky organizácie/zariadenia. Prevzatý materiál treba riadne označiť odkazom na stránku s uvedením dátumu citovania. Citovaný materiál treba okomentovať, neodporúča sa mechanické kopírovanie z dostupných dokumentov, výročných či priebežných správ, propagačného a informačného materiálu, publikácií vydaných zariadením apod. Kvalita spracovania informačného materiálu bude predmetom hodnotenia portfólia.

V praktickej časti portfólia študent priloží **návrhy príprav**, ktoré vypracuje podľa vzorov z Priebežnej praxe I (formulár č. 6) pre výstupy v školskom výchovno-vzdelávacom zariadení a Priebežnej praxe II (formulár č. 13) pre výstupy v zariadení sociálnoprávnej ochrany detí alebo občianskom združení, podľa ktorých bola realizovaná výchovná činnosť v príslušnom zariadení.

Súčasťou portfólia sú aj **záverečné analýzy zariadení**, v rámci ktorých študent absolvoval súvislú prax. Záverečná analýza obsahuje SWOT analýzy k zariadeniam, v rámci ktorých študent absolvoval prax, hodnotenie prínosu súvislej praxe, ako aj hodnotenie jej priebehu z pohľadu študenta. Obsah a štruktúra záverečnej analýzy je zhodná so záverečnými analýzami priebežnej praxe I a so záverečnými analýzami priebežnej praxe II (príloha č. 9).

Súčasťou portfólia môžu byť aj **prílohy** metodických materiálov použitých v rámci vlastných výstupov a iný sprievodný materiál, ktorý študent získal počas súvislej praxe.

3.3 Kritériá hodnotenia súvislej praxe

K hodnoteniu kurzu Súvislá sociálno-pedagogická prax študent odovzdá za každé zariadenie:

- potvrdenie o absolvovaní výstupov súvislej praxe v rámci súvislej praxe v primeranom rozsahu,
- informačný materiál k zariadeniam, v ktorých študent realizoval súvislú prax,
- prípravy výstupov v jednotlivých zariadeniach,
- záverečnú analýzu súvislej praxe v príslušných zariadeniach.

Predmetom hodnotenia informačného materiálu bude:

- kvalita spracovania,
- obsažnosť vypracovaných úloh,

- schopnosť identifikovať, selektovať a spracovať získané poznatky,
- schopnosť pracovať s dátami (náležitý komentár preberaných textov, ich spracovanie, uvedenie použitých zdrojov),
- vlastný vklad študenta pri vypracovaní informačného materiálu.

Predmetom hodnotenia príprav výstupov bude:

- kvalita spracovania návrhov príprav,
- návrh metodického postupu aktivity s ohľadom na príslušný výchovno-vzdelávací cieľ,
- návrh stratégií výchovnej činnosti s ohľadom na príslušný výchovno-vzdelávací cieľ danej aktivity,
- návrh motivácie, hlavnej časti a záverečného hodnotenia aktivity,
- tvorivý prínos študenta v návrhu príprav,
- kvalita a precíznosť záznamu,
- autentickosť záznamov.

Súčasťou hodnotenia portfólia je aj hodnotenie jeho formálnej stránky.

Záver

Učebné texty *Sociálno-pedagogická prax I* poskytujú ucelený pohľad na praktickú prípravu študenta sociálnej pedagogiky a vychovávateľstva na PdF TU v Trnave. Zariadenia a organizácie, v ktorých prebieha prax, odzrkadľujú profil absolventa a možnosti budúceho uplatnenia sa. V nadväzujúcom magisterskom stupni sa študent oboznamuje s ďalšími možnosťami profesijného pôsobenia v oblasti štátneho, súkromného a neziskového sektora. Kým praktická príprava na bakalárskom stupni je orientovaná najmä na výchovnú a vzdelávaciu činnosť, t.j. viaže sa k pozícii vychovávateľa, prax v magisterskom stupni je orientovaná na sociálno-pedagogickú činnosť v školách, poradenských zariadeniach, penitenciárnu starostlivosť a resocializáciu, t.j. približuje odborné kompetencie sociálneho pedagóga. Budúce pole pôsobnosti sociálneho pedagóga a vychovávateľa v jednej osobe je v tomto ohľade široké.

Primárna úloha praxe absolventa študijného programu Sociálna pedagogika a vychovávateľstvo spočíva v aplikácii osvojených vedomostí v reálnych výchovných a sociálno-pedagogických situáciách, nadobudnutie praktických skúseností a oboznámenie sa s podmienkami, náplňou práce a ďalšími osobitosťami činnosti v jednotlivých zariadeniach, organizáciách, občianskych združeniach. Prax má však pre študenta väčší význam: umožňuje mu reflektovať kvalitu pregraduálnej prípravy, konfrontovať vlastné predstavy a očakávania s konkrétnou realitou a v neposlednom rade uvedomiť si hodnotu a spoločenský prínos výchovnej a sociálno-pedagogickej činnosti. Interakcie s deťmi, spontánne prejavy radosti, vďačnosti a nadšenia, ktoré deti prejavujú voči vychovávateľovi sú krásnymi okamžikmi, ktoré nadhlo ostávajú v živej pamäti študenta. Práve tieto momenty ho utvrdzujú v tom, že si zvolil správne povolanie a tomu zodpovedajúci študijný program. K nadväzujúcemu štúdiu v takom prípade študent pristupuje s väčšou motiváciou a úsilím. Porovnateľne bezprostredný kontakt s osobami v zložitej životnej situácii a náročných životných podmienkach vyvoláva u študenta silný emocionálny zážitok, ktorý nie je možné získať v rámci teoretickej prípravy. Táto skúsenosť ho podnecuje vážiť si to, čo predtým považoval za samozrejmosť a byť nápomocný tým, ktorí to najviac potrebujú. Prax v tomto ponímaní dotvára osobnosť študenta a jeho profesijnú profiláciu.

Zoznam použitej literatúry:

- Babjaková, S. a kol.: *Pedagogika voľného času a školské kluby detí*. Banská Bystrica: PF UMB, 2007. ISBN 978-80-8083-431-9.
- Bláha, V. a kol.: *Metodické state o výchovno-vzdelávacej práci v školskej družine I*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1988.
- Brhelová, V.: *Tvorba výchovných programov v školských zariadeniach*. Bratislava: ŠPÚ, 2009. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/4107.pdf>
- Gubricová, J.: *Programy výchovy v školských kluboch detí*. Trnava: PdF TU v Trnave, 2010. ISBN 978-80-8082-403-7. Dostupné na: <http://pdf.truni.sk/e-skripta/gubricova/>
- Gubricová, J.: Silné a slabé stránky školských klubov detí. In: *Vychovávateľ*, roč. 54, 2007, č. 9.
- Hájek, B., Pávková, J. a kol.: *Školní družina*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-751-5.
- Hájek, B., Hofbauer, B., Pávková, J.: *Pedagogické ovlyvňování volného času (Současné trendy)*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.
- Koncepcia ústavnej starostlivosti na roky 2009-2012. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, 2009.
- Koncepcia zabezpečovania výkonu súdnych rozhodnutí v detských domovoch na roky 2012 – 2015 s výhľadom do roku 2020. Plán transformácie a deinštitucionalizácie náhradnej starostlivosti. MPSVaR, 2011. [http://www.minedu.sk/data/USERDATA/RegionalneSkolstvo/SKSTR/20070607_Koncepcia_RD M.pdf](http://www.minedu.sk/data/USERDATA/RegionalneSkolstvo/SKSTR/20070607_Koncepcia_RD_M.pdf)
- Kratochvílová, M.: *Pedagogika voľného času. Výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a praxi*. Bratislava: UK, 2010. ISBN 978-80-8082-330-6.
- Kratochvílová, E. a kol.: *Pedagogika voľného času teória a prax: Zborník*. Trnava: TU PDF, 2008, ISBN 978-80-8082-171-5. s. 170 – 176.
- Kratochvílová, E. a kol.: *Úvod do pedagogiky*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave. Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-8082-145-6.
- Kratochvílová, E.: Výchova mimo vyučovania – výchova vo voľnom čase v spoločenskom systéme výchovy a vzdelávania. In: *Učiteľské noviny*, č. 30, 19. 9. 2002.
- Kratochvílová, M.: *Záujmy a záujmová činnosť žiakov a pionierov*. Bratislava: Smena. 1983.
- Lohynová, N.: Výchova dieťaťa s postihnutím, narušením, ohrozením vo voľnom čase. In: Viktor Lechta (ed): *Základy inkluzívnej pedagogiky. Dieťa s postihnutím, narušením a ohrozením vo škole*. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-679-7.
- Masariková, A., Masarik, P.: *Vybrané kapitoly z pedagogiky voľného času*. Nitra: PF UKF, 2002. ISBN 80-968735-0-4.

- Melcerová, E., Brhelová, V., Adamíková, J.: *Výchovný program v praxi*. Bratislava: Raabe, 2009. ISBN 978-80-89182-40-4.
- Melcerová, E., Brhelová, V., Adamíková J.: *Metodická príručka pre vychovávateľov v školských internátoch: Výchovný program školského internátu*. 1. vyd. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2009. 72 s. ISBN 978-80-8052-332-9.
- Pávková, J. a kol.: *Pedagogika voľného času*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.
- Štatistická ročenka CVTI: Centrá voľného času. Dostupné na: http://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-zariadenia-na-volny-cas.html?page_id=9591
- Štatistická ročenka CVTI: Školské kluby detí. Dostupné na: http://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-skolske-kluby.html?page_id=9594
- Škoviera, A.: *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-318-5.
- Škoviera, A.: Inštitucionalizácia dieťaťa z hľadiska kompetencií, mocí a odbornosti sociálneho pracovníka a sociálneho úradu. In: Vašťačková, J. (ed) *Akční pole sociální práce II a sociální pedagogiky*. Olomouc: UP, 2008, ISBN 978-80-244-1913-8.
- Škoviera, A.: Nové dilemy profesionálnych rodín. In: Švrčinová, L., Hoferková, S., Papšo, P. (eds): *Problémy současné rodiny a náhradná rodinná péče. Sborník příspěvků z konference*. Olomouc: UP, 2009, ISBN 978-80-7399-888-2.
- Vyhláška MŠ SR č. 323/2008 Z. z. o špeciálnych výchovných zariadeniach.
- Vyhláška MPSVR SR č. 643/2008 Z. z. ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č.305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- Vyhláška MŠ SR č. 236/2009 o školskom internáte.
- Vyhláška MŠ SR č. 306/2009 o školskom klube detí, školskom stredisku záujmovej činnosti, centre voľného času, školskom hospodárstve a stredisku odbornej praxe.
- Vyhláška MŠ SR č. 437/2009 Z. z ktorou sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre jednotlivé kategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov.
- Zákon č. 83/1990 Z. z. o združovaní občanov.
- Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine.
- Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele.
- Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách.
- Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon).

Zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch.

Príloha č. 1: *Formulár na zaznamenávanie a potvrdenie absolvovania praxe*

**POTVRDENIE O ABSOLVOVANÍ HOSPITÁCIÍ A VÝSTUPU
V RÁMCI PRIEBEŽNEJ PRAXE I**

Študent: _____

Dátum	Zariadenie	Aktivita H/V	Podpis vychovávateľa

Príloha č. 2: Formulár na zaznamenávanie pozorovanej činnosti, 1. časť

ZÁZNAM Z HOSPITÁCIE V č.		
Dátum:		
Zapísaných detí:	Počet prítomných detí:	
Vek detí:		
Druh činnosti:		
Téma pozorovanej aktivity:		
Záznam z pozorovanej činnosti		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť žiakov	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)

Príloha č. 3: Formulár na zaznamenávanie pozorovanej činnosti, 2. časť

ZÁZNAM Z POZOROVANEJ ČINNOSTI		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť žiakov	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)

Príloha č. 4: *Formulár na zaznamenávanie rozboru z hospitovanej činnosti, 1. časť*

ROZBOR ČINNOSTI z hospitácie č.: v

OBSAHOVÁ ANALÝZA POZOROVANEJ AKTIVITY:

Druh činnosti:

Tematická oblasť výchovy a vzdelávania:

Rozvíjané kompetencie:

Výchovno-vzdelávací cieľ:

Obsahový štandard:

Výkonový štandard:

STRATÉGIE VÝCHOVNO-VZDELÁVACEJ ČINNOSTI:

Metódy:

Formy:

Prostriedky:

Prostredie:

Príloha č. 5: Formulár na zaznamenávanie rozboru z hospitovanej činnosti, 2. časť

CELKOVÉ HODNOTENIE AKTIVITY

Pozitíva:

Negatíva:

Návrhy na zlepšenie:

HODNOTENIE DETÍ AKO SOCIÁLNEJ SKUPINY

Typológia detí:

Mocenské vzťahy v skupine:

Posudzovanie aktivity/pasivity detí:

Vychovávateľovo poňatie vedenia aktivity:

Zaujímavý výchovný jav:

Príloha č. 6: Formulár na prípravu výstupovej činnosti, 1. časť

PRÍPRAVA VÝSTUPU VŠKD		
Dátum:	Určené pre žiakov..... ročníka	
Zaradenie činnosti do režimu dňa (druh činnosti):		
Tematická oblasť výchovy:		
Rozvíjané kompetencie:		
Výchovno-vzdelávací cieľ:		
Obsahový štandard:		
Výkonový štandard:		
Metódy:		
Formy:		
Prostriedky:		
Prostredie:		
Organizácia činnosti a metodický postup		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť žiakov	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)

Príloha č. 7: Formulár na prípravu výstupovej činnosti, 2. časť

ORGANIZÁCIA ČINNOSTI A METODICKÝ POSTUP		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť žiakov	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)

Príloha č. 8: Formulár na popis výchovnej situácie a analýzu jej pedagogického riešenia

VÝCHOVNÁ SITUÁCIA
POPIS VÝCHOVNEJ SITUÁCIE
ANALÝZA PEDAGOGICKÉHO RIEŠENIA VÝCHOVNEJ SITUÁCIE

Príloha č. 9: Formulár na záverečnú analýzu praxe

ZÁVEREČNÁ ANALÝZA PRAXE

Príloha č. 10: Formulár na potvrdenie absolvovania praxe

**POTVRDENIE O ABSOLVOVANÍ HOSPITÁCIÍ A VÝSTUPOV
V RÁMCI PRIEBEŽNEJ PRAXE II**

Študent : _____

Dátum	Zariadenie	Aktivity H/V	Podpis vychovávateľa/ poskytovateľa praxe

Príloha č. 11: *Formulár na zaznamenávanie pozorovanej činnosti*

ZÁZNAM Z POZOROVANIA VÝCHOVNEJ ČINNOSTI

Dátum:		
Názov útvaru:		Počet detí :
Vekové rozpätie detí:		
Pozorované aktivity:		
ZÁZNAM Z POZOROVANEJ ČINNOSTI		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť detí	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, dĺžka trvania a i.)

Príloha č. 12: Formulár na zaznamenávanie rozboru činnosti

ROZBOR ČINNOSTI

OBSAHOVÁ A PROCESUÁLNA ANALÝZA POZOROVANEJ ČINNOSTI:

Ciele činnosti:

Obsah činnosti:

Zameranie činnosti:

Popis činnosti:

CELKOVÉ HODNOTENIE ČINNOSTI

Pozitíva:

Negatíva:

Návrhy na zlepšenie:

Príloha č. 13: *Formulár na prípravu výstupu*

PRÍPRAVA VÝSTUPU V ZARIADENÍ.....

Dátum:		Určené pre vekovú skupinu:
Zaradenie činnosti do harmonogramu dňa:		
Výchovno-vzdelávací cieľ činnosti:		
Pomôcky:		
ORGANIZÁCIA ČINNOSTI A METODICKÝ POSTUP		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť detí	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)